

2023-01

þÿ — ±⁰ Ä¹ ½ ¿² ¿ »⁻ ± Ä ¿ Å ' µ¹ ½¹ ¶ - » ¿
þÿ Ã Å ½ - ' Á¹ ¿ µ¹ Á ® ½ · Â Ä É ½ ± Á¹ Ã

þÿ α Ã¹ Ç » ¬⁰ · , £ Ä ± ¼ ± Ä⁻ ±

þÿ œ µ Ä ± Ä Å Ç¹ ±⁰ Ì Á³ Á ± ¼ ¼ ± ™ Ã Ä ¿ Á⁻ ± Â , £ Ç ¿ » ® š ¿¹ ½ É ½¹ ° Î ½ · À¹ Ã Ä · ¼ Î ½ , α µ
þÿ ' ½ , Á É À¹ Ã Ä¹ ° Î ½ £ À ¿ Á¹ Î ½ , ± ½ µ À¹ Ã Ä ® ¼¹ ¿ · µ ¬ À ¿ »¹ Â ¬ Æ ¿ Å

<http://hdl.handle.net/11728/12439>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

**Η ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ**

ΤΣΙΧΛΑΚΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

**Η ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ'
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Νεότερη και
Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου**

ΤΣΙΧΛΑΚΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Τσιχλάκη Σταματία, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

ΤΣΙΧΛΑΚΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ,

Η ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις .....[ημερομηνία έγκρισης]... από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Πρώτος Επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου): κος Μάριος Ευρυβιάδης, Καθηγητής,

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: κος Κυριάκος Ιακωβίδης,

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: κος Αντώνης Κλάψης.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμώς τον καθηγητή μου, Μάριο Ευρυβιάδη, ο οποίος ήταν δίπλα μου καθόλη την διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, με καθοδήγησε και μου παρείχε και ψυχολογική στήριξη, η οποία ήταν εξίσου σημαντική.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους το 1830, το μόνιμο όραμα το οποίο υπήρχε στο μυαλό των Ελλήνων ήταν το όραμα της εθνικής ολοκλήρωσης, γνωστό και ως “Μεγάλη Ιδέα”. Κατά καιρούς, πολλοί ηγέτες της χώρας προσπάθησαν να το ενσαρκώσουν και να ελευθερώσουν τις αλύτρωτες περιοχές. Σε μεγάλο βαθμό, το όραμα αυτό έχει συνδεθεί με το όνομα του ίσως σπουδαιότερου πολιτικού στην ιστορία της Νεότερης Ελλάδας, του Ελευθέριου Βενιζέλου.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος επρόκειτο για έναν εκ των σημαντικότερων πολιτικών. Έντονα ευφυής και οραματιστής, έχει συνδεθεί άμεσα με την πολιτική ζωή της χώρας από τις αρχές του εικοστού αιώνα. Στην διάρκεια της θητείας του, κατάφερε να ανορθώσει τη χώρα και να την ισχυροποιήσει. Και ο ίδιος πίστευε στην Μεγάλη Ιδέα και πάλευε να την πραγματοποιήσει, διακατεχόμενος πάντοτε από μετριοπαθή και ρεαλιστικά αισθήματα. Γνώριζε πως προκειμένου να καταφέρει να φτάσει στην πραγματοποίηση του εθνικού οράματος, έπρεπε να ανασυγκροτήσει τη χώρα εσωτερικά, και να δημιουργήσει ισχυρές συμμαχίες. Και τα έκανε.

Επρόκειτο για έναν πολιτικό ο οποίος είχε ένα ιδιαίτερο χάρισμα, και αυτό δεν είναι άλλο από τον ακαταμάχητο μαγνητισμό που κατάφερνε να ασκεί στους ακροατές του. Με όπλο αυτό, εξέλιξε την χώρα και δημιούργησε μια ισχυρή βάση πάνω στην οποία θα ενσωματώνονταν και τα νέα εδάφη. Οι σωστές κινήσεις του τον οδήγησαν, μέσα σε λιγότερο από δέκα χρόνια, να καταφέρει να διπλασιάσει την έκταση, αλλά και τον πληθυσμό της.

Η γοητεία που ασκούσε έκανε και πολλούς μεγάλους ηγέτες να τον θαυμάζουν. Στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων, η εντυπωσιακή του ακτινοβολία τον μετέτρεψε σε ένα από τα βασικά πρόσωπα του Συνεδρίου. Κατάφερε να γίνει το επίκεντρο της συνδιάσκεψης και να στρέψει το βλέμμα στα ελληνικά συμφέροντα. Η μαγεία του χαρακτήρα του, οδήγησε την χώρα, με τη λήξη του Συνεδρίου, στη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της.

Λέξεις - κλειδιά: Βενιζέλος, ελληνικές διεκδικήσεις, Συνέδριο Ειρήνης, Λόιντ Τζωρτζ, Ζώρζ Κλεμανσό, Γούντροου Ουίλσον, συμφέροντα στην Ανατολή, υπόμνημα, μαγνητισμός Βενιζέλου

ABSTRACT

Since the foundation of the Greek state in 1830, the permanent vision that existed in the minds of the Greeks was the vision of national integration, also known as the "Great Idea". From time to time, many leaders of the country tried to fulfill this and liberate the unredeemed areas. To a large extent, this vision has been associated with the name of perhaps the greatest politician in the history of Modern Greece, Eleftherios Venizelos.

Eleftherios Venizelos was one of the most important politicians. Intensely intelligent and visionary, he has been directly associated with the political life of the country since the beginning of the twentieth century. During his tenure, he managed to straighten the country. He believed in the Great Idea and fought to realize it, always possessed by moderate and realistic feelings. He knew that in order to achieve the realization of the national vision, he had to reorganize the country internally, and create strong alliances. And he did.

He was a politician who had a special gift, and this is none other than the irresistible magnetism he managed to exert on his listeners. With this as a weapon, he developed the country and created a strong base on which the new lands would be integrated. His right moves led him, in less than ten years, to double the country, and its population too.

His allurements made many great leaders admire him. At the Paris Peace Conference, his impressive radiance turned him into one of the main figures of the Conference. He managed to become the center of the conference and turn the spear to Greek interests. The magic of his character led the country, with the end of the Conference, to its greatest diplomatic success.

Keywords: Venizelos, Greek claims, Peace Conference, Lloyd George, Georges Clemenceau, Woodrow Wilson, interests in the East, memorandum, Venizelos magnetism

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	12
Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	12
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ: Ο ΗΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	16
ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Ο ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.....	16
Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	17
ΣΤΗΝ ΣΚΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	21
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΝΙΚΗΤΩΝ. ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.....	21
ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ. ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΛΑΜΨΗ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.....	23
ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.....	23
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ.....	27
Η ΛΑΜΨΗ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.....	30
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ: Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ.....	32
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	37
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	39
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ.....	39

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Πρόκειται για έναν από τους πιο ελκυστικούς ανθρώπους του κόσμου. Είναι ψηλός, λεπτός, με χάρη στην κάθε κίνηση και χειρονομία του, προικισμένος με όλα τα κοινωνικά χαρίσματα, με ένα λεπτό και ταυτόχρονα βαθύ νου κι ένα υψηλόφρον πνεύμα που εμπνέεται από τα υψηλότερα ιδανικά, όχι μόνο για το καλό του λαού του, αλλά και όλης της ανθρωπότητας. Αν κάποιος δεν βρει απολαυστική την επαφή μαζί του, πρέπει να είναι μικρόψυχος και χωρίς φαντασία άνθρωπος.”

Αυτά είναι τα λόγια του Χένρι Μοργκεντάου, πρώην πρέσβη των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη και μέλος της αμερικάνικης αντιπροσωπείας στο Παρίσι το 1919, αναφερόμενος στην προσωπικότητα του Ελευθέριου Βενιζέλου (Παπαδάκης, τόμος Γ', 2020, σελ. 50). Τα παραπάνω λόγια αποτελούν ένα μικρό δείγμα της λάμψης που απέπνεε ο κρητικός πολιτικός, ο οποίος πρωτοστάτησε στην πολιτική ζωή της χώρας, ενώ το όνομα του είναι χαραγμένο και στην ευρωπαϊκή ιστορία.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αποτελεί μια από τις πιο εμβληματικές φιγούρες της πολιτικής στην ιστορία της Νεότερης Ελλάδας. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι άφησε το στίγμα του στην ιστορία του τόπου. Η πορεία του στην ελληνική πολιτική ξεκινάει με την άφιξη του στην Αθήνα το 1909, χωρίς αυτό να παραγράφει την ανάμειξή του στα πολιτικά πράγματα της Κρήτης και στον επαναστατικό αγώνα του νησιού. Υπήρξε ηγετική προσωπικότητα στον επαναστατικό αγώνα της Κρήτης το 1897, ενώ ανέλαβε και πρωταγωνιστικό ρόλο αργότερα, κατά την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας. Μάλιστα, η τόσο σημαντική παρουσία του στην Κρήτη ήταν αυτή που έθεσε τις βάσεις για την πολιτική του καριέρα στην Αθήνα. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, σημάδεψε την χώρα με μεγάλες πολιτικές και διπλωματικές επιτυχίες, αλλά και με έχθρες και διχασμούς. Τα συναισθήματα που δημιουργούνταν γύρω από το πρόσωπο του ήταν πολύ έντονα, είτε λατρείας είτε μίσους. Ακόμα και τόσα χρόνια μετά, αποτελεί αντικείμενο συζητήσεων, καθώς εμπνέει πολλούς και ταυτόχρονα κατηγορείται από πολλούς για τις επιλογές και τις κινήσεις του. Η προσωπικότητα του δεν σημάδεψε μόνο την Ελλάδα, αλλά και την Ευρώπη, καθώς θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους ηγέτες του εικοστού αιώνα. Το πέρασμα του από την Ευρώπη και η επιρροή του στους ηγέτες των ξένων Μεγάλων Δυνάμεων ήταν εντυπωσιακά, καθώς είχε την ικανότητα να μαγνητίζει τους πάντες και να κερδίζει όλα τα βλέμματα πάνω του.

Η γοητεία που ασκούσε ήταν τόσο ιδιαίτερη, καθώς όποιος συνομιλούσε ή παρακολουθούσε κάποια ομιλία του, έμενε εντυπωσιασμένος από την ευφράδεια του λόγου του αλλά και με τον τρόπο που παρουσίαζε τα επιχειρήματα του κάθε φορά.

Μέσα στα γνωρίσματα του, είναι σημαντικό να προστεθεί η διπλωματική του δεινότητα. Επρόκειτο για έναν άνθρωπο πολύ μορφωμένο, ο οποίος είχε μάθει να κάνει κινήσεις στο σήμερα, οι οποίες θα είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα στο αύριο. Ήταν ταυτόχρονα ρεαλιστής και ονειροπόλος. Βασικός του στόχος σε όλη την διάρκεια της πολιτικής του καριέρας ήταν η εδαφική ολοκλήρωση και η πραγματοποίηση του εθνικού οράματος. Ο ίδιος πάντοτε το αντιμετώπιζε κρατώντας μια μετριοπαθή στάση, χωρίς αυτό να τον εμποδίζει στο να πιστεύει σε αυτό. Και τελικά, με δύο μεγάλες διπλωματικές νίκες, καταφέρνει σε λιγότερο από μια δεκαετία να υπερδιπλασιάσει την χώρα, τόσο σε έκταση όσο και σε πληθυσμό, και να την μετατρέψει σε μια υπολογίσιμη δύναμη.

Όπως όμως όλοι οι μεγάλοι ηγέτες, εκτός από ορκισμένους θαυμαστές είχε καταφέρει να δημιουργήσει και ορκισμένους εχθρούς. Η πολιτική του και ο τρόπος που διαχειριζόταν τα εθνικά ζητήματα, δεν άφηνε ικανοποιημένη μια μερίδα Ελλήνων, οι οποίοι είχαν συνασπιστεί γύρω από τον όρο “Αντιβενιζελικοί”. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι πιο έντονο ήταν το μίσος που είχαν στο ίδιο το πρόσωπο του Βενιζέλου, παρά στην πολιτική του ιδεολογία. Αποκορύφωμα των εντάσεων ήταν ο εθνικός διχασμός, ο οποίος έφτασε στο ζενίθ του το 1915, με το δίλημμα της εισόδου ή μη της χώρας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τελικά, η συμμετοχή της χώρας αποδείχθηκε σωστότερη επιλογή, με την Ελλάδα να βρίσκεται κατά τη λήξη του στο πλευρό των νικητών.

Τα κέρδη που αποκόμισε η χώρα από τη συμμετοχή της στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στον Βενιζέλο. Με τη λήξη των πολεμικών διενέξεων, οργανώθηκε το περίφημο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων. Κατά τη διάρκεια του, ο Έλληνας πρωθυπουργός κατάφερε να αναδειχθεί σε μία από τις κορυφαίες προσωπικότητες του Συνεδρίου, αποκομίζοντας τα μέγιστα δυνατά οφέλη για την Ελλάδα. Το δίχως άλλο, η απουσία του θα έφερνε σίγουρα μια πολύ διαφορετική κατάληξη. Η μαγεία του λόγου του και ο μαγνητισμός του κέρδισε τους μεγάλους ηγέτες και έκανε όχι μόνο αυτούς, αλλά και τον απλό λαό, να μιλάει για αυτή την τόσο εντυπωσιακή προσωπικότητα που δέσποζε στο Συνέδριο.

Στην εν λόγω εργασία θα αναλυθεί η προσωπικότητα του Βενιζέλου στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων. Πώς κατάφερε να κερδίσει τους μεγάλους ηγέτες και να αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά για την Ελλάδα. Για αρχή, και προκειμένου να διεξαχθεί μια σωστή μελέτη, είναι αναγκαίο να εξεταστούν και ορισμένες άλλες παράμετροι. Έτσι λοιπόν, σε πρώτο επίπεδο θα γίνει λόγος για την περιβόητη “Μεγάλη Ιδέα”, και για τη σημασία που είχε αυτή τόσο για τον ελληνικό λαό, όσο και για τον ίδιο τον Βενιζέλο. Δεν επρόκειτο απλώς για ένα παροδικό όραμα, αλλά για μια ιδέα που ακολουθούσε τον ελληνικό λαό από την ίδρυση του ελληνικού κράτους, μεταφερόταν από γενιά σε γενιά και κάθε φορά προσαρμοζόταν στις εκάστοτε διεθνείς και ελληνικές συνθήκες. Εκτός αυτού, είναι αναγκαίο να παρουσιαστεί η εικόνα που είχε ο Βενιζέλος, τόσο στην ελληνική πολιτική σκηνή, όσο και στην ευρωπαϊκή. Πώς διαχειριζόταν τα προβλήματα του λαού του, τι κινήσεις έκανε μετά την άνοδό του στην εξουσία, και πώς βελτίωσε την εικόνα του ελληνικού κράτους. Ταυτόχρονα, καθώς επρόκειτο για έναν δεινό διπλωμάτη, είναι απαραίτητο να καταγραφούν οι κινήσεις του αναφορικά με την εξωτερική πολιτική, από την περίοδο της πρωθυπουργίας του μέχρι και τις παραμονές του Συνεδρίου. Γενικότερα, θα καταδειχθεί ότι η λάμψη που εξέπεμπε ο Βενιζέλος με την παρουσία του στο Συνέδριο, δεν ήταν λάμψη κομμήτη που διατρέχει το στερέωμα. Ήταν αποτέλεσμα χρόνων διπλωματίας και σκληρής δουλειάς, προκειμένου να καταφέρει να σχηματίσει ισχυρές συμμαχίες, έτσι ώστε η Ελλάδα να κατορθώσει κάποια στιγμή να ανελιχθεί και να θεωρείται μια υπολογίσιμη δύναμη, με βάση το πρότυπο της Δύσης και όχι της Ανατολής. Είναι απαραίτητο λοιπόν να εξεταστεί και η συμμετοχή της Ελλάδας στους Βαλκανικούς πολέμους, καθώς και τα οφέλη που κατάφερε να αποκομίσει η χώρα μετά τη λήξη τους. Με το τέλος των Βαλκανικών, θα γίνει λόγος για την ένταξη των νέων εδαφών, και της κατάστασης της χώρας μέχρι και την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Εκεί, όπου αρχίζουν και διαφαίνονται τα πρώτα έντονα σημάδια του εθνικού διχασμού, και η κόντρα μεταξύ Βενιζέλου και βασιλιά Κωνσταντίνου για την συμμετοχή στο πλευρό των Μεγάλων Δυνάμεων ή την ουδετερότητα της χώρας σε αυτόν. Η λήξη των

εχθροπραξιών έφερε την ανακωχή και το αναμενόμενο Συνέδριο Ειρήνης, στο οποίο θα καθορίζονταν τα σύνορα με βάση τα νέα δεδομένα.

Θα εξεταστεί το συγκεκριμένο μοτίβο με το οποίο κινήθηκε ο Βενιζέλος τις παραμονές της Συνδιάσκεψης, δρώντας προνοητικά και χτίζοντας μια συμπαγή εικόνα της χώρας στην Ευρώπη. Σημαντικό κομμάτι της εργασίας αποτελεί το υπόμνημα που έστειλε ο Έλληνας ηγέτης τις παραμονές της έναρξης των εργασιών της Συνεδρίασης, το οποίο έθεσε τα θεμέλια για τις ελληνικές διεκδικήσεις. Βέβαια, το υπόμνημα καθεαυτό πιθανόν δεν θα είχε την ίδια βαρύτητα χωρίς την λάμψη του ίδιου του Βενιζέλου στο Συνέδριο, η οποία κατάφερε να κερδίσει τους πάντες. Και τέλος, θα παρουσιαστεί το αποτέλεσμα όλων αυτών, το οποίο ήταν η πολυαναμενόμενη υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών και η δημιουργία της “Μεγάλης Ελλάδας”.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.

Η έννοια της Μεγάλης Ιδέας αποτελεί το ισχυρότερο ιδεολόγημα στην ιστορία της Νεότερης Ελλάδας, το οποίο υποστηρίχτηκε όσο κανένα άλλο.

Η Μεγάλη Ιδέα κυριαρχούσε στην ελληνική πραγματικότητα ήδη από την δημιουργία του ελληνικού κράτους το 1830. Η σκέψη ότι υπάρχουν περιοχές με Έλληνες οι οποίες βρίσκονταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, ταλάνιζε τους κατοίκους του ελεύθερου κράτους. Μάλιστα, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Κωλέττης λίγα χρόνια αργότερα, ο “Θούριος” του Ρήγα είναι δείγμα της κοινής πεποίθησης όλων των Ελλήνων για απελευθέρωση των αλύτρωτων περιοχών.

Η πρώτη φορά που ο όρος παρουσιάζεται και παίρνει όνομα, ήταν στο πλαίσιο της Εθνοσυνέλευσης για τη σύνταξη του Συντάγματος μετά την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Σε αυτή, βασικό θέμα συζήτησης ήταν το ποιος χαρακτηρίζεται τελικά Έλληνας πολίτης.

Ο λόγος του Ιωάννη Κωλέττη, φορτισμένος έντονα συναισθηματικά, και με έντονο το αγωνιστικό και εθνικό αίσθημα, τόνιζε ότι εφόσον υπάρχουν ακόμη υπόδουλοι Έλληνες, το χρέος της επανάστασης δεν έχει επιτευχθεί ακόμη. Εκείνη τη στιγμή γίνεται για πρώτη φορά η διάκριση μεταξύ του ελληνικού κράτους (το οποίο εδαφικά εν μέρει είχε απελευθερωθεί), και του ελληνικού έθνους, το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του ζούσε ακόμα υποδουλωμένο. Μάλιστα, όπως τονίζει η ευθύνη για την απελευθέρωση των υποδουλωμένων Ελλήνων έχει μετατεθεί σε αυτούς: “... Τό μὲν πρῶτον ἐξεπληρώσαν οι προπάτορες ἡμῶν, τό δέ δεύτερον εἶναι εις ἡμᾶς ἀνατεθειμένον. Ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ὄρκου τούτου και τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας εἶδον πάντοτε τους πληρεξουσίους του ἔθνους να συνέρχονται δια να ἀποφασίσωσιν οὐχί πλέον περί τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά τῆς ελληνικῆς φυλῆς.” (Δημαράς, “Της Μεγάλης ταύτης Ιδέας”, σελ 405-6). Παρόλα αυτά, ο όρος ουδέποτε συνδέθηκε με τον Κωλέττη ή με κάποιον άλλο πολιτικό. Αυτό δείχνει πως επρόκειτο για μια εθνική πεποίθηση, ένα κοινό όραμα, έναν εθνικό στόχο.

Η ασάφεια με την οποία διακατεχόταν, ήταν αυτό ακριβώς το χαρακτηριστικό της το οποίο την έκανε τόσο ευέλικτη και προσαρμόσιμη σε κάθε ιστορική περίοδο. Σε κάθε φάση της ελληνικής πραγματικότητας, η Μεγάλη Ιδέα ερχόταν να προσαρμοστεί και να εκφραστεί, διαμορφώνοντας στόχους και πεποιθήσεις πάντοτε με βάση την δεδομένη χρονική περίοδο. Έτσι, κάθε γενιά ακολουθούσε αυτό το κοινό όραμα, το οποίο είχε τον κοινό στόχο της απελευθέρωσης, χωρίς όμως συγκεκριμένα σύνορα. Αυτά καθορίζονταν αναλόγως την γενιά, την ιστορική περίοδο, και τα πρόσωπα που βρίσκονταν στην εξουσία.

Η εμφάνιση του Βενιζέλου στην ελληνική πολιτική σκηνή φέρνει και τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους, το οποίο μετά την ήττα του 1897, παρέμενε μουνδιασμένο. Η εμφάνιση του Κρητικού πολιτικού, το κίνημα στο Γουδί, η “ανόρθωσις” καθώς και οι διεθνείς συγκυρίες, άνοιξαν μια νέα σελίδα στην ιστορία του νεότερου ελληνικού κράτους. Εν αντιθέσει με τους προηγούμενους πολιτικούς, το όραμα του Ελευθερίου Βενιζέλου για την Μεγάλη Ιδέα είχε κάποιες διαφορές.

Η έρευνα του Llewellyn Smith παρουσιάζει τρεις πτυχές της Μεγάλης Ιδέας: “Στην κυριολεκτική ερμηνεία της ήταν το ρομαντικό όνειρο της ανασύστασης της ελληνοβυζαντινής αυτοκρατορίας με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Ευρύτερα, ήταν η βαθιά φιλοδοξία να εξαπλωθεί η ελληνική πνευματική και οικονομική κυριαρχία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, προκαλώντας βαθμιαία ανατροπή από μέσα, με μια φυσική διαδικασία που δεν ήταν απαραίτητο να καταλήξει σε βίαια σύγκρουση των δύο αντίπαλων εθνοτήτων, Ελλήνων και Τούρκων. Τρίτον, η Μεγάλη Ιδέα θα μπορούσε να ερμηνευτεί μέσα στα πλαίσια του σύγχρονου εθνικού κράτους: προοδευτική λύτρωση των υπόδουλων ελληνικών περιοχών, με την ενσωμάτωση τους στο ελληνικό κράτος, πράγμα που σήμαινε κατά μέτωπο σύγκρουση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.” Η τρίτη πτυχή που παρουσιάστηκε ήταν αυτή που ήταν πιο κοντά στον τρόπο σκέψης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο ίδιος ταυτιζόταν με το όραμα μιας “Μεγάλης Ελλάδας”, ενός μεγάλου και ισχυρού κράτους, το οποίο θα μπορούσε να γίνει αντάξιο των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών.

Η παραπάνω ανάλυση καταδεικνύει ότι το όραμα της Μεγάλης Ιδέας ήταν αναπόσπαστο στοιχείο της ελληνικής πραγματικότητας μέχρι και την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο, κάθε Έλληνας είχε ριζωμένη την πεποίθηση ότι η Ελλάδα θα καταφέρει να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη και να πραγματοποιήσει το “χρέος” της απέναντι στον αλύτρωτο ελληνισμό. Συνεπώς, η σημασία του ήταν τεράστια και επηρέαζε σημαντικά την ελληνική κοινωνία. Η ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 έφερε μεγάλη απογοήτευση, καθώς το όραμα αυτό φάνηκε να απομακρύνεται. Η εμφάνιση του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή, και τα νέα δεδομένα που έφερε στην χώρα, ξαναζωντάνεψαν την Μεγάλη Ιδέα, που ως ένα βαθμό είχε αρχίσει να εξασθενεί.

Το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας είναι έτσι αναπόφευκτα συνδεδεμένο με την προσωπικότητα του Βενιζέλου. Πρόκειται για έναν πολιτικό που βρίσκεται στο πάνθεον των σημαντικότερων πολιτικών της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Ήταν ένας άνθρωπος βαθιά ευφυής, που εξέπεμπε έναν ακαταμάχητο μαγνητισμό. Προκειμένου να γίνει κατανοητή η θέση του στην ελληνική πραγματικότητα, είναι απαραίτητη μια σύντομη βιογραφική παράθεση.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ: Ο ΗΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος γεννιέται τον Αύγουστο του 1864 στο χωριό Φουρνές Χανίων. Προέρχεται από μια μεσοαστική οικογένεια, με τον πατέρα του να αποτελεί σημαντικό παράγοντα της πόλης των Χανίων και τη μητέρα του γόνο μεγάλης οικογένειας της πόλης.

Είναι σημαντικό να καθοριστεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννιέται, καθώς αυτό θα καθορίσει μελλοντικά την διαμόρφωση της προσωπικότητάς του αλλά και την μετέπειτα πορεία του. Γεννιέται στην αλύτρωτη Κρήτη, η οποία παλεύει σκληρά να επιτύχει την ένωση της με την Ελλάδα, με εξεγέρσεις και έντονο τον επαναστατικό επαναβρασμό. Η προσφυγιά της οικογένειάς του στην Σύρο, δύο χρόνια μετά την γέννησή του, προκειμένου ο πατέρας του να αποφύγει τη σύλληψη από τις οθωμανικές αρχές για την επαναστατική του δράση, δημιουργεί απορίες στον μικρό Ελευθέριο. Με την επιστροφή τους στην Κρήτη, ο πατέρας

του φροντίζει να του παρέχει υψηλό επίπεδο σπουδών και παράλληλα να του μεταλαμπαδεύσει την ελληνική παιδεία, απαραίτητο συστατικό για τον ίδιο προκειμένου να καταφέρει να πορευτεί. Αποτέλεσμα αυτής της εκπαίδευσης είναι η εισαγωγή του στην Νομική Σχολή Αθηνών. Ο τρόπος και το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγάλωσε, καθώς οι αρχές και οι εμπειρίες που έχει σε αυτή την φάση της ζωής του, θα τον ακολουθούν και θα διαδραματίσουν βασικό ρόλο στην μετέπειτα πορεία του.

Η διαμονή του στην Αθήνα του δίνει την ευκαιρία να δικτυωθεί. Έρχεται σε επαφή με άτομα που αποζητούν, όπως και ο ίδιος, την απελευθέρωση της Κρήτης. Ο ίδιος φροντίζει σύντομα να ξεχωρίσει, με χαρακτηριστικό στοιχείο την επιστολή που αποστέλλει στον Βρετανό πολιτικό Τσάμπερλεν Τζόζεφ, μετά τις δηλώσεις του περί αυτονομίας της Κρήτης. Η εντύπωση που άφησε στον Τζόζεφ, τον έκανε αρκετά γνωστό στον Αθηναϊκό κύκλο. Μετά το πέρας των σπουδών του, επιστρέφει στα Χανιά και, παράλληλα με την εξάσκηση της δικηγορίας, συμμετέχει ενεργά και, έχοντας και την κληρονομιά του καλού ονόματος του πατέρα του, δικτυώνεται στην χανιώτικη κοινωνία. Η δικτύωση του, σε συνδυασμό με τις πολιτικές του φιλοδοξίες, οδηγεί κάποια χρόνια αργότερα στην εκλογή του ως βουλευτή το 1889. Η παρουσία του στην κρητική πολιτική σκηνή ήταν έντονη. Μάλιστα, αναδείχθηκε ιδιαίτερα στην επανάσταση του 1897.

Το τέλος της επανάστασης έφερε την δημιουργία της Κρητικής πολιτείας και την άφιξη του πρίγκιπα Γεώργιου στο νησί. Εν αντιθέσει με το φιλελεύθερο πνεύμα του Βενιζέλου, ο αρμοστής ήταν θερμός υποστηρικτής της μοναρχίας, γεγονός που προμήνυε τις συγκρούσεις που θα ακολουθούσαν μεταξύ των δύο αντρών. Οι διαφορές οξύνονταν συνεχώς, μέχρι και το 1901, που ήρθε η αποπομπή του Κρητικού πολιτικού. Όντας ρεαλιστής, γνώριζε πως οποιαδήποτε απάντησή του τη συγκεκριμένη στιγμή θα έριχνε λάδι στη φωτιά και θα επιβάρυνε την κατάσταση του νησιού, οπότε σε πρώτη φάση προτίμησε την αποστασιοποίηση. Παρόλα αυτά, τα πράγματα στη Κρήτη σταδιακά χειροτέρευαν. Ο Πρίγκιπας, εκμεταλλευόμενος το αξίωμά του, φρόντιζε να επιβάλλει μοναρχικό καθεστώς στο νησί, παρά την παρουσία του υποτυπώδους Συντάγματος. Η ένοπλη επανάσταση παρουσιάζεται ως μονόδρομος, και πραγματοποιείται το 1905 στο Θέρισσο Χανίων, με πρωτεργάτη τον Βενιζέλο, όπου και επιτυγχάνεται η αλλαγή του αρμοστή.

Η ήττα του 1897 είχε φέρει ένα μούδιασμα σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Η χρεοκοπία και η άφιξη του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου έχει εγκαινιάσει για την χώρα μια περίοδο κρίσης. Η άφιξη του Βενιζέλου στην Αθήνα, ενός πολιτικού ο οποίος φέρνει καταρχήν την ελπίδα για την ανασυγκρότηση της χώρας και την ανόρθωσή της, παράλληλα με την πραγματοποίηση του εθνικού οράματος, δημιουργεί ένα αίσθημα αισιοδοξίας. Η επαναστατική του δράση και ο τελικός θρίαμβος της πολιτικής του με τη λήξη της επανάστασης του Θερίσσου, τον είχε ήδη κάνει γνωστό στην Αθηναϊκή κοινωνία. Το 1910 εκλέγεται πρωθυπουργός στο ελληνικό κράτος και ξεκινάει την διαδικασία ανόρθωσής του. Κατάφερε να αλλάξει την εικόνα ολόκληρης της Ελλάδας η οποία ως τότε, ρημαγμένη από τον “ατυχή” ελληνοτουρκικό του 1897 και με τις ξένες δυνάμεις να επιβλέπουν κάθε οικονομική κίνηση, δεν υπολογιζόταν ως αξιόλογη δύναμη. Η ανόρθωση κατά τον Βενιζέλο ήταν το βασικό συστατικό για οποιαδήποτε μελλοντική επέκταση της χώρας. Φροντίζει να δημιουργήσει φιλίες και συμμάχους που αργότερα θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμοι. Η αναδιοργάνωση σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο ήρθε να ανταμειφθεί με τη συμμετοχή της Ελλάδας στους Βαλκανικούς Πολέμους το 1912. Οι σημαντικές νίκες της Ελλάδας δεν την επεκτείνουν απλώς, αλλά καταφέρουν να την διπλασιάσουν, εδαφικά και

πληθυσμιακά. Πλέον, η χώρα έχει όλες τις προϋποθέσεις ώστε να εξελιχθεί σε μια ισχυρή δύναμη, αντάξια των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών. Όμως, η έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η έκρηξη του εθνικού διχασμού έρχεται να ανακόψει την εξελικτική αυτή πορεία.

Ο Εθνικός Διχασμός χαρακτηρίζεται ως μια από τις σημαντικότερες κρίσεις της νεότερης ελληνικής ιστορίας, η οποία κορυφώθηκε στην διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πρόκειται για την διαφωνία μεταξύ του τότε πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου για την συμμετοχή ή όχι της χώρας στο πλευρό των δυνάμεων της Entante. Για τον Βενιζέλο, η συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό της Entante ήταν μονόδρομος για την πραγματοποίηση του Εθνικού οράματος. Από την άλλη, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, άτομο με γερμανική παιδεία και νυμφευμένος με την αδερφή του Γερμανού Κάιζερ, υποστήριζε ένθερμα ότι η τελική κατάληξη του πολέμου θα ήταν υπέρ των Κεντρικών Δυνάμεων και συνεπώς της Γερμανίας. Παρόλα αυτά, η συμμετοχή Βουλγαρίας και Τουρκίας στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, έκανε απαγορευτική την είσοδο της Ελλάδας στην ίδια πλευρά, έτσι τάχθηκε υπέρ της ουδετερότητας. Τελικά, και μετά την επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, η χώρα εντάσσεται στον πόλεμο στο πλευρό της Entante, λαμβάνοντας καθοριστικό ρόλο στις τελικές μάχες μέχρι και την συνθηκολόγηση της Γερμανίας τον Νοέμβριο του 1918.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Ο ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Βενιζέλου, το οποίο τον έκανε και ιδιαίτερα δημοφιλή, ήταν η ικανότητα του να βλέπει μπροστά. Ήξερε να προλογίζει τους καιρούς και να φροντίζει να προσαρμόζεται σε κάθε περίπτωση. Αυτό έκανε και με την άφιξή του στην Αθήνα το 1910. Αν και γνώριζε ότι η αλλαγή του πολιτεύματος και η μετατροπή του σε συνταγματική μοναρχία πιθανά να του έδινε μεγαλύτερο έλεγχο κινήσεων, προτίμησε να λειτουργήσει σε συνεργασία με το στέμμα και να πετύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για την Ελλάδα. Παρακολουθώντας τις διεθνείς εξελίξεις, ήταν σε θέση να προβλέψει πώς ο καιρός που θα υπάρξουν ανακατατάξεις στα Βαλκάνια δεν θα αργούσε. Συνεπώς, προτεραιότητά του ήταν να προετοιμάσει τη χώρα να δεχθεί αυτές τις αλλαγές. Βασικοί του στόχοι τίθενται οι εξής: για αρχή, η εσωτερική ανασυγκρότηση και ανόρθωση της χώρας (στο πλαίσιο της οποίας συμπεριλαμβανόταν και η αναθεώρηση του Συντάγματος), και έπειτα η αναζήτηση συμμάχων. Την προτεραιότητα του Βενιζέλου για ανόρθωση με απώτερο στόχο την πραγματοποίηση του εθνικού οράματος πιθανά συμμερίστηκε και ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄, ο οποίος αποφάσισε να δώσει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε αυτόν. Επρόκειτο για έναν πολιτικό με όραμα, με στόχους και πεποιθήσεις. Αναλαμβάνει τα ηνία της χώρας σε μια περίοδο που ήταν διεθνώς απομονωμένη και σε κακή εσωτερική κατάσταση και κατορθώνει η πρώτη τετραετία της θητείας του (1911-1915) να θεωρείται ίσως και η πιο δημιουργική εποχή της νεότερης ελληνικής ιστορίας. (Βερέμης, 2014, σελ.54).

Το κύριο μέλημα του Βενιζέλου σε αυτή την περίοδο ανόρθωσης της χώρας περιελάμβανε μια σειρά μεταρρυθμίσεων οι οποίες είχαν ως απώτερο στόχο να δημιουργήσουν ένα νέο ελληνικό κράτος, ισχυρό και έτοιμο να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις που θα έρχονταν. Εκτός από το στρατιωτικό κομμάτι, το οποίο φρόντισε να ενισχύσει, ασχολήθηκε και με το κομμάτι του δημοσίου, της εκπαίδευσης, της καθιέρωσης της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας, αλλά και της διάκρισης των εξουσιών. Ταυτόχρονα, ενίσχυσε τις ένοπλες δυνάμεις ενώ φρόντισε να κάνει φανερή και την κατεύθυνση των εξωτερικών σχέσεων που επιθυμούσε να έχει η χώρα. Αυτό έγινε με την παρουσία Άγγλων και Γάλλων εκπαιδευτών στα στρατόπεδα, προκειμένου να προετοιμάσουν καταλλήλως στρατό και ναυτικό. Στο πλαίσιο της ανόρθωσης του στρατού, ο Βενιζέλος τοποθέτησε τον βασιλιά Κωνσταντίνο στο αξίωμα του γενικού επιθεωρητή του στρατού και μελλοντικού αρχιστράτηγου. Η κίνηση αυτή έγινε με στόχο να προαχθεί η ενότητα, στο πλαίσιο μιας στρατιωτικής προπαρασκευής.

Η προσπάθεια αλλά και τα οικονομικά κονδύλια που αξιοποίησε ο Βενιζέλος στο πλαίσιο των στρατιωτικών προπαρασκευασιών, έδειχνε την πεποίθησή του ότι το εθνικό όραμα θα πραγματοποιούνταν μέσω της στρατιωτικής διεκδίκησης.

Όπως αποδείχθηκε τελικά, οι ανακατατάξεις στα Βαλκάνια ήρθαν λίγα χρόνια αργότερα. Το κίνημα των Νεότουρκων έφερε ανησυχία για την μεταχείριση των χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και άνοιξε τη συζήτηση για την προστασία τους. Ο ιταλοτουρκικός πόλεμος που ξέσπασε το 1911 έδωσε την αφορμή για την σύναψη της Βαλκανικής Συμμαχίας μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας σε πρώτη φάση, ενώ λίγο αργότερα προστέθηκε και το Μαυροβούνιο. Η σύναψη της Συμμαχίας, καθώς και μια πιθανή νίκη της εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θα έσβηνε οποιοδήποτε όραμα για ενσωμάτωση

της Μακεδονίας και της Θράκης. Έτσι, ο Βενιζέλος εντάσσει την Ελλάδα στην Συμμαχία, χωρίς ωστόσο να υπάρξει εξαρχής συμφωνία τι εδάφη θα ενταχθούν στο κάθε κράτος. Σε πρώτο επίπεδο, κοινός στόχος είναι η απελευθέρωση των χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Βουλγαρία, μετά τον ελληνοτουρκικό του 1897, υποτιμάει τις στρατιωτικές δυνάμεις της Ελλάδας και θεωρεί βέβαιο ότι τα κατακτηθέντα εδάφη θα διαμοιραστούν προς όφελός της. Όπως όμως φάνηκε και από την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης, η πολεμική προετοιμασία του Βενιζέλου τα προηγούμενα χρόνια έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Η έναρξη του πολέμου το φθινόπωρο του 1912 ξεκίνησε με πολύ θετικούς οίωνους για την Βαλκανική Συμμαχία. Από την πλευρά της η Ελλάδα, διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο, κυρίως μέσω του στόλου της, ο οποίος έπλεε ισχυρός στα παράλια του Αιγαίου.

Η σταδιακή αποχώρηση της Τουρκίας από την Ευρώπη χαροποίησε τις Μεγάλες Δυνάμεις, που επιθυμούσαν την αποχώρησή της από αυτή. Ιδιαίτερα η Βρετανία, είχε αρχίσει να γίνεται σταδιακά θετικά διακείμενη έναντι της Ελλάδας. Θεωρούσε ότι η εξέλιξη του κράτους τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα σε στρατιωτικό επίπεδο, θα μπορούσε να της φανεί πολύ χρήσιμη αξιοποιώντας ορισμένα εδάφη της ως ναυτική βάση. Έχει αρχίσει σταδιακά να διαφαίνεται η δυνατότητα μελλοντικής ελληνοβρετανικής συμμαχίας.

Οι συναντήσεις που έγιναν στο πλαίσιο των συζητήσεων μεταξύ του Λούντ Τζωρτζ και του Βενιζέλου άφησαν στον Βρετανό πολιτικό τις καλύτερες εντυπώσεις για τον Έλληνα πρωθυπουργό. Χαρακτηριστική είναι η φράση που είπε για τον Βενιζέλο στον Τζον Σταυρίδη, ενωτικό κρίκο μεταξύ των δύο πολιτικών: “Είναι μεγάλος, πολύ μεγάλος άνθρωπος”. (Llewellyn Smith, 2022, σελ.60). Βέβαια, και η εντύπωση του Βενιζέλου για τον Λούντ Τζωρτζ ήταν εξίσου θετική. Για τον Βενιζέλο, ο Βρετανός πολιτικός και ο τρόπος σκέψης του ήταν άξιος θαυμασμού. Τελικά, οι συζητήσεις για μελλοντική ελληνοαγγλική συνθήκη δεν προχώρησαν ποτέ, καθώς οι ισχυρές εντάσεις στα Βαλκάνια έστρεψαν αλλού την προσοχή.

Το τέλος των Βαλκανικών πολέμων έφερε τα μέγιστα δυνατά κέρδη για την Ελλάδα, η οποία διπλασιάστηκε τόσο εδαφικά, όσο και πληθυσμιακά (εδαφικά είχε αυξηθεί κατά 90%, και ο πληθυσμός της από 2,6 εκατομμύρια έγινε 4,7). Οι διπλωματικές επιλογές του Βενιζέλου φάνηκαν να δικαιώνονται καθώς το εθνικό όραμα είχε αρχίσει πλέον να παίρνει και στην πράξη σάρκα και οστά.

Ταυτόχρονα, η αποχώρηση της Τουρκίας από τα ευρωπαϊκά εδάφη και η ανόρθωση της Ελλάδας είχε κάνει την Ευρώπη - και ιδιαίτερα την Βρετανία - να βλέπουν την χώρα με άλλο μάτι.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μετά το πέρας των Βαλκανικών πολέμων, η Ελλάδα διανύει μία από τις καλύτερες περιόδους της στην σύγχρονη ιστορία. Το εθνικό όραμα έχει πραγματοποιηθεί σε έναν ικανοποιητικό βαθμό, και έχει δώσει την ελπίδα ότι σε μελλοντικό χρόνο θα ολοκληρωθεί. Ο

Βενιζέλος έχει καταφέρει να αναδειχθεί σε έναν αποφασιστικό ηγέτη. Οι αποφάσεις που πήρε κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων και η διπλωματική δεινότητα με την οποία χειρίστηκε κάθε κρίσιμη απόφαση για το μέλλον της χώρας, έκαναν την παρουσία του κάτι παραπάνω από φανερή στην Ευρώπη. Η προνοητικότητα για πολεμική προετοιμασία σε συνδυασμό με τους διπλωματικούς του ελιγμούς, έφεραν ένα αποτέλεσμα που ήταν κάτι παραπάνω από ικανοποιητικό, και τον ανέδειξαν σε μια ηγετική προσωπικότητα, διαφορετική από εκείνες που είχαν συνηθίσει να βλέπουν στην Ελλάδα μέχρι τότε οι ευρωπαίοι ηγέτες.

Βέβαια, η ανασυγκρότηση της Ελλάδας και η τόσο μεγάλη και γρήγορη εξέλιξή της, έφερνε στην επιφάνεια νέους κινδύνους για το κράτος. Τίποτα δεν απέκλειε μια μελλοντική επίθεση από τις γειτονικές χώρες. Παρά την επέκταση και την ανόρθωσή της όμως, δεν θα ήταν σε θέση να υπερασπιστεί μόνη της την εδαφική της κυριότητα σε περίπτωση επίθεσης των γειτονικών της χωρών. Η λήξη των Βαλκανικών πολέμων, εκτός από την ηττημένη Τουρκία, άφησε πίσω της και μια Βουλγαρία η οποία με την πρώτη ευκαιρία θα προχωρούσε σε πολεμικές δραστηριότητες προκειμένου να πάρει όσα εδάφη δεν κατάφερε να αποκομίσει. Οι συμμαχίες που είχε δημιουργήσει η Ελλάδα κατά την διάρκεια των πολεμικών διεργασιών, είχαν ουσιαστικά προσωρινό χαρακτήρα, καθώς μελλοντικά η κάθε χώρα θα έπρεπε να προασπιστεί τα συμφέροντά της και να αποφύγει πολεμικές συγκρούσεις που ίσως την έβλαπταν. Έτσι, απαιτούνταν η διεύρυνση των εξωτερικών της σχέσεων, και η ανοικοδόμηση διπλωματικών οδών.

Στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, υπήρχε διαφωνία μεταξύ των δύο ηγετών της Ελλάδας, του Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου, γεγονός που δημιουργούσε σύγχυση στον προσανατολισμό που έπαιρνε η διπλωματική της στάση. Ο Βενιζέλος, αν και προσπαθούσε να κρατάει μια απόσταση ώστε να έχει τη δυνατότητα να επιλέξει την πιο συμφέρουσα - για την χώρα - πλευρά, η πολιτική του προσανατολιζόταν περισσότερο προς την πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων. Αντιθέτως, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε σαφή προσανατολισμό προς την πολιτική της Γερμανίας. Οι δύο ηγέτες είχαν περισσότερες διαφορές από αυτές που όντως φαινόταν. Ο κάθε ένας αποτελούσε τον εκπρόσωπο μιας συγκεκριμένης μερίδας Ελλήνων, ο Βενιζέλος των κατοίκων των “Νέων Χωρών” (εδάφη που προσαρτήθηκαν μετά το πέρας των Βαλκανικών πολέμων και την σύναψη της Συνθήκης του Βουκουρεστίου), και ο Κωνσταντίνος της “Παλαιάς Ελλάδας”.

Οι διαφορές αυτές ήρθαν στην επιφάνεια με την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η σύγκρουση που επήλθε ήταν τόσο ισχυρή, που άφησε ανεξίτηλο το τραύμα της στην ελληνική κοινωνία και έφτασε να θεωρείται ως μια από τις πιο σκοτεινές σελίδες στην νεότερη ελληνική ιστορία.

ΣΤΗΝ ΣΚΙΑ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έβαλε σε ένα κλίμα αναταραχής ολόκληρη την Ευρώπη. Μία μία οι χώρες εντάσσονταν σε αυτόν, και η κατάσταση γινόταν σταδιακά όλο και πιο έκρυθμη. Ο Βενιζέλος, κινούμενος στρατηγικά, επιλέγει την στάση της

ουδετερότητας σε πρώτο επίπεδο, προκειμένου να δει πώς θα κινηθούν τα πράγματα. Η συνθήκη αμυντικής συμμαχίας με την Σερβία έκανε ξεκάθαρο ότι οι δύο αυτές χώρες δεν μπορούσαν να βρεθούν σε αντίθετα στρατόπεδα. Η ηρεμία που επικρατούσε από πλευράς Βουλγαρίας έκανε τον Βενιζέλο να μην θέλει να προκαλέσει εντάσεις, καθώς μια πιθανή συμμετοχή της Βουλγαρίας θα ήταν εναντίον της Ελλάδας. Για τον ίδιο, η λύση αυτή ήταν παροδική, έως ότου βρισκόταν η κατάλληλη ευκαιρία για συμμετοχή της χώρας στο πλευρό της Entante. Οι στενές επαφές του βασιλιά Κωνσταντίνου με την Γερμανία, τον έκαναν θερμό υποστηρικτή της ουδετερότητας, καθώς η συμμετοχή της χώρας στο πλευρό της Γερμανίας ήταν απαγορευτική. Ο αγγλογαλλικός στόλος, ισχυρότερος από κάθε άλλον εκείνη την εποχή, ήταν κάτι το οποίο η χώρα δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί. Συνεπώς για τον Κωνσταντίνο, ιδανική λύση ήταν η ουδετερότητα. Με τις απειλές της Τουρκίας από τη μία, του βουλγαρικού μετώπου από την άλλη, ο Βενιζέλος προτείνει στις δυνάμεις της Entante τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο, πρόταση που εν τέλει απορρίπτονται, για να μην δυναμιτίσουν περισσότερο την κατάσταση στα Βαλκάνια. Η ένταξη όμως των δύο χωρών αυτών (Τουρκίας και Βουλγαρίας) στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, αλλάζει το τοπίο.

Όμως μέχρι και τον Ιούνιο του 1917, που ο Βενιζέλος κηρύσσει τελικά την συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό της Entante, η χώρα είχε τραυματιστεί σοβαρά από μια συνεχόμενη διαμάχη μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου, η οποία σχεδόν απέκτησε διαστάσεις εμφυλίου πολέμου.

Ο Βενιζέλος γνώριζε πώς να εκμεταλλεύεται τις διεθνείς συνθήκες και πώς να καταφέρνει να αποκομίζει τα μέγιστα δυνατά οφέλη για την Ελλάδα. Στην παρούσα φάση, γνώριζε πως η συμμετοχή της χώρας στο πλευρό της Entante, όχι μόνο θα προστάτευε τα κεκτημένα των Βαλκανικών πολέμων, αλλά ταυτόχρονα θα έδινε στην Ελλάδα την ευκαιρία να επεκταθεί κι άλλο εδαφικά. Οι νέοι πόροι που θα ερχόντουσαν, συνέπεια των νέων εδαφών, θα την έφερναν πιο κοντά στον στόχο να μεταμορφωθεί σε ένα ισχυρό κράτος, αντάξιο των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών. Ταυτόχρονα, το όραμα της Μεγάλης Ιδέας - το οποίο ευελπιστούσε να πραγματοποιηθεί συνέπεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της συμμετοχής της χώρας σε αυτόν - ταυτιζόταν με την ιδεολογική πολιτική της Entante, η οποία προασπίζονταν τα δημοκρατικά ιδεώδη και το δίκαιο των λαών (Χριστοπούλου, 2014, σελ. 263).

Η προσωπικότητα του Βενιζέλου, η αυτοπεποίθησή του σε κάθε κίνηση που έπραττε, ο μαγνητισμός του και η διπλωματική του ευφυΐα, ήταν στοιχεία που συγκέντρωναν γύρω του έναν μεγάλο κύκλο θαυμαστών και έναν εξίσου μεγάλο κύκλων εχθρών. Είχε φέρει στο προσκήνιο ένα νέο είδος πολιτικού, το οποίο είχε αποκλείσει πολλούς από τους προκατόχους του, δημιουργώντας συναισθήματα μίσους στο πρόσωπό του. Σε γενικές γραμμές, η πολιτική των προκατόχων του αναφορικά με την υλοποίηση του εθνικού οράματος βασιζόταν σε μικρά, σίγουρα και σταθερά βήματα, έως ότου ωριμάσουν καταλλήλως οι συνθήκες. Εν αντιθέσει με αυτούς, ο κρητικός πολιτικός διακατεχόταν από μια αισιοδοξία και διορατικότητα, που του επέτρεπε να βλέπει το μέλλον με άλλα μάτια. Άνθρωπος οραματιστής, έδινε την εντύπωση ότι υπήρχαν στιγμές αυξημένου ρίσκου. Μια από αυτές τις στιγμές ήταν και η απόφαση για συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Entante. Μέσα στην τραγικότητα της έναρξης ενός πολέμου, είχε την ικανότητα να διακρίνει τα οφέλη που θα αποκόμιζε η Ελλάδα από αυτόν, με τις σωστές κινήσεις.

Η βασική αντίθεσή του με τους αντιπάλους του διαφαίνεται στην υπερβολική του αυτοπεποίθηση, με την οποία εκείνοι εναντιώνονταν, καθώς δεν έβλεπαν μια πιθανή επέκταση της χώρας, αλλά μια πιθανή καταστροφή της, με τις απειλές των Βούλγαρων και των Τούρκων να είναι προ των πυλών.

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι η αυτοπεποίθηση που είχε ο Βενιζέλος στις κινήσεις του δεν ήταν τυχαία. Ήταν ένας άνθρωπος που ανέκαθεν προσανατολιζόταν προς τις συγκεκριμένες Δυνάμεις. Αυτό υποδηλώνεται από την πρώτη περίοδο της πρωθυπουργίας του, στην οποία εξόπλισε το στράτευμα με ικανούς εκπαιδευτές Αγγλικής και Γαλλικής καταγωγής. Ταυτόχρονα, γνώριζε πως μια τόσο ισχυρή ναυτική δύναμη όπως η Βρετανία, θα είχε μεγάλα κέρδη συνεργασίας με μια ναυτική χώρα όπως η Ελλάδα.

Απότοκος της εμφύλιας διαμάχης που είχε προκαλέσει ο εθνικός διχασμός, ήταν η δημιουργία δύο διαφορετικών κυβερνήσεων. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος παρέμεινε στην Αθήνα, ενώ ο Βενιζέλος εγκαταστάθηκε στην Θεσσαλονίκη, όπου δημιούργησε την “Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης”. Η κατάσταση έφτασε σε ένα τέτοιο επίπεδο, όπου λύση βρέθηκε μετά από παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, με τους Γάλλους να αποκλείουν όλα τα λιμάνια, οδηγώντας τελικά τον Κωνσταντίνο να εγκαταλείψει τη χώρα. Η αποχώρηση του Κωνσταντίνου σηματοδότησε την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Entante. Η πολεμική προπαρασκευή της χώρας φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμη στην μάχη στο Σκρά ντι Λέγκεν εναντίον των γερμανοβουλγαρικών στρατευμάτων. Λίγο καιρό αργότερα, στην τελική μάχη, ο ρόλος της Ελλάδας ήταν ιδιαίτερα καθοριστικός, και συνέβαλε στην ήττα των Κεντρικών Δυνάμεων και τελικά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με την Entante και την Ελλάδα να βρίσκονται στο πλευρό των νικητών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΝΙΚΗΤΩΝ. ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε τη λήξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία πλέον βρισκόταν στο έλεος των Μεγάλων Δυνάμεων. Μέσα σε αυτό το κλίμα, τις παραμονές της συνδιάσκεψης της ειρήνης, ο Βενιζέλος αναχωρεί από την Ελλάδα και ξεκινάει μια σειρά ταξιδιών στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στο Παρίσι και το Λονδίνο, προκειμένου να θέσει τις σωστές βάσεις για τις ελληνικές διεκδικήσεις που επρόκειτο να παρουσιάσει αργότερα.

Οι παραμονές της πραγματοποίησης της Συνδιάσκεψης της Ειρήνης βρίσκουν την Ευρώπη σε μια κατάσταση αναπροσαρμογής. Η Βουλγαρία, σε μια ύστατη προσπάθεια να σώσει ό,τι μπορεί, ισχυρίζεται πώς δεν ηττήθηκε, αλλά στην πραγματικότητα αποσύρθηκε οικειοθελώς. Ταυτόχρονα, οι Ιταλοί προσπαθούν να σταθούν εμπόδιο στις ελληνικές και σερβικές διεκδικήσεις. Η διαίσθηση του Βενιζέλου του λέει ότι σε ένα τέτοιο κλίμα, το ιδανικότερο σενάριο για να διεκδικήσει τα μέγιστα δυνατά για το ελληνικό κράτος, είναι να προετοιμάσει το έδαφος. Έτσι, αναχωρεί για τις μεγάλες πρωτεύουσες της Ευρώπης, προκειμένου να συνομιλήσει με τους μεγάλους ηγέτες και να παρουσιάσει τα ελληνικά αιτήματα. Η συνάντησή του στο Λονδίνο με τον Λόιντ Τζώρτζ έθιξε σε πρώτο επίπεδο τα ελληνικά αιτήματα. Η θετική εντύπωση που είχε δημιουργήσει ο Βενιζέλος στον Βρετανό πρωθυπουργό, μαζί με τα βρετανικά συμφέροντα που ταυτίζονταν, έδωσε μια θετική πρώτη βάση για την μελλοντική διεκδίκηση των αιτημάτων στο Συνέδριο των Παρισίων. Εκτός από την προσωπική επαφή που είχε με τον Βρετανό πρωθυπουργό, λίγο καιρό μετά τη λήξη του πολέμου, του είχε αποστείλει υπόμνημα με τον τρόπο που πρότεινε να μοιραστούν τα εδάφη του Οθωμανικού κράτους.

“Θεωρώντας δεδομένη την απόσταση της Συρίας, της Παλαιστίνης και της Μεσοποταμίας, προωθούσε τριπλό διακανονισμό του θέματος της ασιατικής Τουρκίας. Το σχέδιο περιελάμβανε τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου αρμενικού κράτους, τη δημιουργία, υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών, ενός ανεξάρτητου κράτους Κωνσταντινούπολης και Ανατολικής Θράκης, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ελευθερία των Στενών, και την προσάρτηση της Δυτικής Μικράς Ασίας στην Ελλάδα. Με υπερβολική αυτοπεποίθηση, ο Βενιζέλος έγραφε ότι η πολύ εκτεταμένη περιοχή που διεκδικούσε στην Μικρά Ασία μπορούσε να οριοθετηθεί “χωρίς την παραμικρή δυσκολία”: 800.000 Έλληνες θα παρέμεναν ακόμα στην Μικρά Ασία εκτός ελληνικής ζώνης” (Llewellyn Smith, 2022, σελ. 149).

Στη συνέχεια, ο Βενιζέλος συναντήθηκε με τον Γάλλο πρόεδρο της Δημοκρατίας στο Παρίσι. Η τάση της Ιταλίας να πολεμάει οποιαδήποτε ελληνική επέκταση και τα πλάνα της για εξάπλωσή της προς την Ανατολή, έδωσε την ευκαιρία στον Έλληνα πρωθυπουργό να κερδίσει την συμπάθεια των Γάλλων και να καταφέρει να επικρατήσει έναντι των Ιταλών.

Η κατάσταση με τον Αμερικανό πρόεδρο ήταν λίγο πιο περίπλοκη. Οι διεκδικήσεις της χώρας στην Βόρεια Ήπειρο έβρισκαν αντίθετες τις ΗΠΑ. Προσπαθώντας να αλλάξει το κλίμα που επικρατούσε ως προς την Ελλάδα, ο Βενιζέλος επιδιώκει να συναντηθεί μαζί του και, τελικά, κατορθώνει μια ολιγόλεπτη συνάντηση. Άριστος διπλωμάτης και, γνωρίζοντας

το ακαταμάχητο που μπορούσε να προκαλέσει στους συνομιλητές του, φρόντισε να στήσει έναν διάλογο πάνω στο βασικό ζήτημα το οποίο ήταν φλέγον για τον Ουίλσον: την Κοινωνία των Εθνών. Έτσι, καταφέρνει να κερδίσει την εμπιστοσύνη του και να στρέψει το κλίμα υπέρ της Ελλάδας. Ο μαγνητισμός που εξέπεμπε στον Αμερικανό ηγέτη ήταν πολύ μεγάλος, και τα κέρδη που είχε αποκομίσει ο Βενιζέλος από τη συνάντηση αυτή ακόμα μεγαλύτερα. Μάλιστα, ο Αμερικανός πρόεδρος είχε δηλώσει, με ασυγκράτητο ενθουσιασμό ότι “επρόκειτο για τον σπουδαιότερο άνθρωπο που γνώρισε” (Mc Millian, , σελ. 446). Το γεγονός ότι είχε κατορθώσει να τον κερδίσει και να αποκτήσει μια προσωπική επαφή μαζί του, έκανε, την επαύριο του Συνεδρίου, την Ελλάδα να έχει κερδίσει τις καλύτερες δυνατές συμμαχίες για να καταφέρει να πορευτεί σε αυτό.

Οι συναντήσεις του Βενιζέλου με τους ηγέτες των τριών μεγάλων Δυνάμεων δημιούργησαν ένα πολύ θετικό κλίμα, και ο μαγνητισμός του Βενιζέλου έκανε τις μεγάλες ευρωπαϊκές εφημερίδες να αναφέρονται θετικά γι αυτόν, ακόμα και πριν την έναρξη του Συνεδρίου. Τα οφέλη που αποκόμισε θα μπορούσαν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα μελλοντικά, καθώς ο βασικός ανταγωνιστής της χώρας στο θέμα των διεκδικήσεων ήταν η Ιταλία. Ο Βενιζέλος έκανε μια απόπειρα να συζητήσει με την ιταλική πλευρά, προκειμένου να υπάρξει συνεννόηση μεταξύ τους και να αποφευχθούν μελλοντικές συγκρούσεις. Η αδιαλλαξία όμως των Ιταλών έκανε την απόπειρα αυτή να αποτύχει, καθώς δεν βρέθηκε κοινή γραμμή επικοινωνίας.

Η στήριξη λοιπόν των τριών μεγάλων δυνάμεων που, έστω και σε πρώτο επίπεδο, είχε λάβει ο Βενιζέλος τις παραμονές του Συνεδρίου, μαζί με την διπλωματική του ευφυΐα, θα αποδεικνύονταν απαραίτητα στοιχεία για την επίτευξη των ελληνικών διεκδικήσεων.

Εκτός από την προσωπική προσέγγιση την οποία επιδίωξε ο Βενιζέλος, προκειμένου να ενισχύσει την εικόνα της Ελλάδας, αποφάσισε να στείλει βοήθεια στην εκστρατεία της Ουκρανίας εναντίον των Μπολσεβίκων (Κλάψης, 2019, σελ.296). Μικρά και σταθερά βήματά του καθόρισαν, τις παραμονές του Συνεδρίου, την εικόνα της χώρας στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, ελληνικές λέσχες ανά την Ευρώπη ενίσχυαν την προπαγάνδα υπέρ των Ελλήνων, με χάρτες και ψηφίσματα. Μάλιστα, ο ελληνικός εθνικός ύμνος δημοσιεύτηκε μεταφρασμένος υπό τον Ράντγιαρντ Κίπλινγκ στην εφημερίδα Daily Telegraph (Llewellyn Smith, 2022, σελ. 135). Μέσα στις κινήσεις που έγιναν πριν το Συνέδριο, είναι και η σύνταξη υπομνήματος των εθνικών διεκδικήσεων από τον Βενιζέλο, το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω.

Μια μικρή χώρα κατάφερε να γίνει αντικείμενο αναφοράς σε μεγάλες ευρωπαϊκές εφημερίδες, με όλους να συζητάνε για ένα από τα σημαντικότερα προσόντα της: τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η εικόνα που δημιουργείται για αυτόν είναι η εικόνα ενός πραγματικού ηγέτη, ο οποίος έχει όραμα, θέληση και γνωρίζει πώς να ελκύει τους ανθρώπους γύρω του. Η διπλωματική του ευφυΐα και ο ρεαλισμός του, τον έκανε να έχει δημιουργήσει την καλύτερη δυνατή εικόνα για το ελληνικό κράτος στα τέλη του 1918.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ. ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΛΑΜΨΗ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Οι εργασίες του Συνεδρίου ξεκίνησαν στις 5/18 Ιανουαρίου 1919, στο οποίο συμμετείχαν οι νικήτριες δυνάμεις της Entante, καθώς και τα συμμαχικά κράτη. Το συνέδριο αποτελούσε την απαρχή μιας νέας εποχής, στην οποία θα κυριαρχούσαν τα μαζικά κόμματα, η δημοσιότητα της πολιτικής και των πολιτικών, ο τύπος και οι μεγάλες κυκλοφορίες (Γιαννουλόπουλος, 2003, σελ.249). Η επίσημη έναρξη έγινε με την ομιλία του Γάλλου προέδρου της δημοκρατίας Ρεϊμόν Πουανκαρέ. Κύρια μέλη του Συνεδρίου, γνωστό και ως το συμβούλιο των Τεσσάρων, ήταν ο Αμερικάνος πρόεδρος Γούντροου Ουίλσον, ο Γάλλος πρωθυπουργός Ζωρζ Κλεμανσό, ο Βρετανός πρωθυπουργός Νέιβιντ Λόντ Τζωρτζ, και ο πρωθυπουργός της Ιταλίας Βιττόριο Εμμανουέλε Ορλάντο. Την ελληνική αποστολή αποτελούσαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος ως επικεφαλής, ενώ συνοδευόταν από τους Ανδρέα Μιχαλακόπουλο, Άθω Ρωμανό, Νικόλαο Πολίτη και Λαμπρό Κορομηλά. Βασικοί στόχοι του Συνεδρίου ήταν αφενός η δημιουργία ενός παγκόσμιου οργανισμού ο οποίος θα παίζει βασικό ρόλο στις συνεννοήσεις μεταξύ των κρατών και στις διεθνείς σχέσεις γενικότερα (πράγματι μέχρι το τέλος του Συνεδρίου θα συσταθεί αυτός ο διεθνής οργανισμός, γνωστός και ως Κοινωνία των Εθνών). Αφετέρου, δεύτερος και βασικότερος στόχος του ήταν οι συνθήκες ειρήνης που θα υπογράφονταν μεταξύ των δυνάμεων της Entante και των δυνάμεων των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, και των συμμάχων τους. Οι συνθήκες ειρήνης που θα διαπραγματεύονταν θα βασίζονταν στο διάγγελμα των 14 σημείων που είχε παρουσιάσει ο Αμερικάνος πρόεδρος Ουίλσον και είχαν να κάνουν με την μεταπολεμική ειρήνη. Τα σημεία αυτά είχαν να κάνουν με την κατάργηση της μυστικής διπλωματίας, την ελευθερία της ναυσιπλοΐας, την ελευθερία στον κλάδο του εμπορίου, την μείωση των πολεμικών αποθεμάτων της κάθε χώρας, την αυτοδιάθεση των λαών, την σωστή διαχείριση των αποικιών, καθώς και την ίδρυση ενός παγκόσμιου οργανισμού (Κοινωνία των Εθνών). Οι αντιδράσεις ήταν διαφόρων ειδών, από πολύ θετικές μέχρι πολύ αρνητικές, αναλόγως τα συμφέροντα που θίγονταν σε κάθε περίπτωση. Ορισμένα σημεία του διαγγέλματος χαιρετίστηκαν με μεγάλο ενθουσιασμό, ενώ για άλλα οι αντιδράσεις δεν άργησαν να φανούν. Τα συμφέροντα σε κάθε περίπτωση ήταν τέτοια που, ανεξάρτητα της διάθεσης να εφαρμοστούν, δεν ήταν εφικτό εφόσον θίγονταν εθνικά συμφέροντα. Η εξίσωση όλων των Συμμάχων ήταν αδύνατη. Η διάκριση των Συμμάχων μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και των μικρότερων χωρών παρέμενε κεφαλαιώδους σημασίας (Κλάψης, 2019, σελ.295).

Λίγους μήνες πριν την έναρξη του Συνεδρίου, και συγκεκριμένα στις 17 Σεπτεμβρίου 1918, ο Έλληνας πρέσβης στο Λονδίνο Δημήτριος Κακλαμάνος έρχεται σε επαφή με το γραφείο εξωτερικών, προκειμένου να παρουσιάσει τις ελληνικές διεκδικήσεις που θα παρουσιάζονταν στο Συνέδριο. Οι διεκδικήσεις αφορούσαν κυρίως την αποκατάσταση της Ελλάδας στην Μακεδονία, την προσάρτηση της Βόρειας Ηπείρου μέχρι και τα όρια κατοχής που είχε το 1914, με τη σύμφωνη γνώμη των Μεγάλων Δυνάμεων και της Ιταλίας, την προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης η οποία, αν και αμιγώς ελληνική, βρισκόταν σε άλλα χέρια, καθώς και την προσάρτηση, σε περίπτωση διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενός μέρους της (Petsalis - Diomidis, 1978, σελ. 63).

Οι ελληνικές διεκδικήσεις που παρουσίασε ο Έλληνας πρέσβης άνοιξαν τον δρόμο για το υπόμνημα που θα κατέθετε ο Βενιζέλος τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Στις 30 Δεκεμβρίου 1918 παρουσιάζεται το υπόμνημα που συνέταξε προσωπικά ο ίδιος και αναφερόταν εκτεταμένα και με επιχειρήματα στις ελληνικές διεκδικήσεις. Ήταν τόσο προσηλωμένος στον στόχο του, που σύμφωνα με τη μαρτυρία του Herbert Adams Gibbons ο οποίος συναντήθηκε μαζί του και είδε το υπόμνημα πριν να παρουσιαστεί επισήμως, επρόκειτο για έναν άνθρωπο που δεν χρειαζόταν σημειώσεις. “.. Ακόμη κι όταν βρισκόταν μέσα σε ένα λαβύρινθο γεωγραφικών και στατιστικών στοιχείων, δεν δίσταζε ούτε για μια στιγμή. Ονόματα περιοχών και αριθμοί πληθυσμών ήταν πλήρως εντυπωμένα στο μυαλό του και παράγονταν με τόση δεξιότητα που με έκανε να συνειδητοποιήσω πως ο άντρας ήταν η ενσάρκωση του προγράμματός του, όπως πάντα. Και το πρόγραμμα ήταν η ενοποίηση της Ελλάδας, όπως πάντα” (Gibbons, τόμος Β’, 2008, σελ. 374).

Στο υπόμνημα, επικεντρωνόταν σε μεγάλο βαθμό στην τωρινή εθνολογική πραγματικότητα στο κομμάτι της Νότιας Βαλκανικής, του Αιγαίου και της Μικράς Ασίας (Σβολόπουλος, 2020, σελ. 154). Το υπόμνημα συνοδευόταν από αναλυτικά στατιστικά στοιχεία τα οποία παρουσίαζαν την έντονη παρουσία Ελλήνων στις διεκδικούντες περιοχές, στοχεύοντας στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, όπως είχε παρουσιάσει και ο Ουίλσον στο διάγγελμα των 14 σημείων του. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι το 45% του συνολικού ελληνικού πληθυσμού κατοικεί σε περιοχές που δεν ανήκουν στο ελληνικό κράτος, και μόνο το 55% κατοικεί εντός των συνόρων του. Αναλυτικότερα στατιστικά στοιχεία δόθηκαν για τις περιοχές που βρίσκονταν υπό διεκδίκηση, και όχι μόνο: 151.000 Έλληνες κατοικούσαν στην Βόρεια Ήπειρο και την Αλβανία, 731.000 στην Θράκη και στην Κωνσταντινούπολη, 43.000 στη Βουλγαρία, 1.694.000 στην Μικρά Ασία, 102.000 στα Δωδεκάνησα, 235.000 στην Κύπρο, 150.000 στην Αίγυπτο και στην Αφρική, 450.000 στην Αμερική και 400.000 στην Ρωσία. (Petsalis - Diomidis, 1978, σελ. 123). Φρόντισε να ξεκινήσει αναφέροντας όλες τις περιοχές του εξωτερικού στις οποίες υπάρχει έντονο το ελληνικό στοιχείο, και έπειτα να διαχωρίσει τις διεκδικήσεις, οι οποίες αφορούσαν την Βόρεια Ήπειρο, την Θράκη, την Κωνσταντινούπολη, τα παράλια της Μικράς Ασίας και τα Δωδεκάνησα.

Αναφορικά με την Βόρεια Ήπειρο, έθετε συγκεκριμένα όρια τα οποία θα λάμβανε η Ελλάδα και συγκεκριμένα που θα ενσωματώνονταν στο κράτος της Αλβανίας.

Στο κομμάτι της Θράκης καθιστούσε σαφές ότι, σε περίπτωση που η Κωνσταντινούπολη και τα στενά διεθνοποιούνταν, ολόκληρη η Θράκη θα έπρεπε να ενσωματωθεί στην Ελλάδα.

Η Κωνσταντινούπολη δεν αναφέρθηκε σαφώς ως μία από τις διεκδικούμενες περιοχές, αλλά περισσότερο με την πρόταση της δημιουργίας ενός διεθνούς κράτους το οποίο θα περιελάμβανε την Κωνσταντινούπολη, τα στενά και ένα κομμάτι της ενδοχώρας. Σε περίπτωση που αυτό δεν γινόταν, στηριζόμενος σε εθνολογικά στοιχεία για ακόμα μια φορά, θεωρούσε ότι η ενσωμάτωση της στην Ελλάδα ήταν μονόδρομος. Για τον ίδιο, θεωρούνταν ελληνική περιοχή αλλά γνώριζε ότι, δεδομένων των συνθηκών, η προσάρτησή της στην Ελλάδα δεν είναι εφικτή. Βέβαια, ο Βενιζέλος για ακόμα μια φορά είχε ένα κρυμμένο όραμα. Γνώριζε ότι, εάν η Κωνσταντινούπολη διεθνοποιούνταν, το τόσο έντονο ελληνικό στοιχείο της πόλης (364.000, όπως αναφέρεται στο Petsalis - Diomidis, 1978, σελ. 124) θα άκμαζε και σταδιακά θα έφτανε να θεωρείται μια ελληνική πόλη (Κλάψης, 2019, σελ. 302).

Όσον αφορά την Μικρά Ασία, ο Βενιζέλος στράφηκε για ακόμα μια φορά στα εθνολογικά στοιχεία, παρουσιάζοντας την έντονη παρουσία ελληνικού στοιχείου. Καθώς στην ζώνη που

διεκδικούσε η χώρα (μια νοητή γραμμή από τα περίχωρα της Πανόρμου στον Μαρμαρά έως και ενός σημείου στη νότια ακτή απέναντι από το Καστελλόριζο) πληθυσμιακά υπερείχε το τουρκικό στοιχείο, ο διπλωμάτης Βενιζέλος συμπεριέλαβε στα στατιστικά στοιχεία και τα γειτονικά νησιά, θεωρώντας τα προέκταση των παράλιων της Μικράς Ασίας. Με αυτή την προσθήκη, το ελληνικό στοιχείο υπερτερούσε και η διεκδίκησή τους μπορούσε να αιτιολογηθεί (Llewellyn - Smith, 2022, σελ. 152). Στα επιχειρήματα προστέθηκε η φυσική θέση των παράλιων, καθώς και το κλίμα που υπήρχε σε εκείνες τις περιοχές, το οποίο ήταν πιο κοντά στο μεσογειακό. Τέλος, αν οι περιοχές αυτές ενσωματώνονταν, οι 450.000 Έλληνες που είχαν διωχθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου, θα είχαν την ευκαιρία να πάρουν πίσω τις ιδιοκτησίες τους. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσίαζε ο Βενιζέλος τα επιχειρήματα περί επιστροφής της γης στους ανθρώπους που τους ανήκε εξ αρχής, επιστροφής μιας εστίας ελληνισμού που ξεκινούσε από τα βάθη των αιώνων και ξαναγύριζε πια στα χέρια των αρχικών του κυρίων, ασκούσε μια ακαταμάχητη γοητεία (Llewellyn - Smith, 2022, σελ. 152).

Στο ζήτημα των Δωδεκανήσων, η κατάσταση ήταν λίγο διαφορετική, καθώς δεν αποτελούσαν ιδιοκτησία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά της Ιταλίας. Παρόλα αυτά, το ελληνικό στοιχείο υπερτερούσε κατά πολύ στα νησιά. Η προσπάθεια προσέγγισης της Ιταλίας είχε ξεκινήσει πριν την συνδιάσκεψη Ειρήνης, αλλά δεν έφερε ουσιαστικά αποτελέσματα. Τον Ιούλιο του 1919 υπογράφηκε μεταξύ του Ιταλού Υπουργού Εξωτερικών Τομάζος Τιττόνι και του Βενιζέλου η γνωστή και ως “Συμφωνία Βενιζέλου - Τιττόνι” (29/07/1919) με βάση την οποία η Ιταλία παραιτούνταν από τα Δωδεκάνησα - πλην της Ρόδου - υπέρ της Ελλάδας. Η συμφωνία αυτή τελικά ποτέ δεν εφαρμόστηκε, καθώς ο Ιταλός την απέσυρε με ασαφείς δικαιολογίες. Η απάντηση της Ελλάδας ήταν απειλές περί μη υπογραφής συνθήκης ειρήνης με την Τουρκία, οπότε και υπογράφεται η λεγόμενη Συνθήκη Ελλάδας - Ιταλίας περί της Δωδεκανήσου στις 10 Αυγούστου 1920 (Διβάνη, 2000, σελ. 647).

Ο Βενιζέλος γνώριζε πως η δημιουργία της Μεγάλης Ελλάδας θα έπρεπε να περιλαμβάνει ένα κράτος ενωμένο γεωγραφικά - να υπάρχει μια σπονδυλική στήλη, η μια περιοχή να ενώνεται φυσικά με την άλλη. Κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε στην περίπτωση του Πόντου. Παρότι επρόκειτο για μια περιοχή με αυξημένο ελληνικό πληθυσμό, το γεγονός ότι ήταν γεωγραφικά απομονωμένη από την υπόλοιπη Ελλάδα, δυσχέραινε την κατάσταση. Ταυτόχρονα, η πολεμική κατάσταση της χώρας δεν ήταν ικανή να παρέμβει εάν αυτό χρειαζόταν, και ούτε και οι δυνάμεις του Πόντου είχαν την δυνατότητα να προστατεύσουν από μόνες τους την περιοχή. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, για τον Βενιζέλο η καταλληλότερη κίνηση θα ήταν η ενσωμάτωση του στην νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία (Κλάψης, 2019, σελ. 300).

Αναφορικά με την Κύπρο, ο Βενιζέλος απέφυγε να κάνει κάποια αναφορά, πέρα από τον αριθμό των Ελλήνων που κατοικούσαν εκεί. Ο λόγος ήταν ότι δεν επιθυμούσε να διαταράξει τις σχέσεις της Ελλάδας με την Μεγάλη Βρετανία. Εκτός αυτού, είχε την πεποίθηση ότι, αργά ή γρήγορα, η Κύπρος θα δινόταν στην Ελλάδα, όπως είχε συμβεί κάποια χρόνια πριν με τα Επτάνησα. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι η Κύπρος ήταν σχεδόν αμιγώς κατοικούμενη από ελληνικό πληθυσμό, έκανε απίθανο το σενάριο να διεκδικηθεί από κάποιον άλλο, πόσο μάλλον από τη στιγμή που ανήκε στην Μεγάλη Βρετανία. “Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς γιατί δεν διατυπώθηκε συγκεκριμένη πρόταση για τη Κύπρο. Δεν το έκανε αυτό για διάφορους λόγους, ο σημαντικότερος των οποίων ήταν ότι είχε την πεποίθηση ότι η βρετανική κυβέρνηση... θα αποδεικνυόταν μετά το τέλος του πολέμου τόσο μεγάλωψυχη

ώστε να εκχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Εν ολίγοις, η Ελλάδα διεκδικούσε όλα τα νησιά της Ανατολικής Μεσογείου συμπεριλαμβανομένης... της Κύπρου” (ο Βενιζέλος ενώπιον του Συμβουλίου των Δέκα, 03/02/1919, F.R.U.S. 1919, σελ.861, όπως αναφέρεται στο Κλάψης, 2019, σελ. 150).

Το εθνολογικό στοιχείο ήταν το πρώτο και από τα κυριότερα σημεία στο οποίο στηρίχτηκε το υπόμνημα του Βενιζέλου. Εκτός από την τωρινή έντονη παρουσία Ελλήνων στις εν λόγω περιοχές, έκανε λόγο και για την μακραίωνη παρουσία τους σε αυτά τα μέρη. Βέβαια, εδώ χρειάζεται να γίνει μια διευκρίνιση. Για τον Βενιζέλο, Έλληνας είναι αυτός ο οποίος έχει ελληνική εθνική συνείδηση, όχι αυτός ο οποίος μιλάει την ελληνική γλώσσα.

Δεν παρέλειψε βέβαια να αναφερθεί και στην συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των νικητών. Όμως, παρόλο που ο ελληνικός στρατός βοήθησε τόσο στην τελική μάχη, όσο και στην μάχη στο Σκρα ντι Λέγκεν, το γεγονός ότι η χώρα εντάχθηκε στον πόλεμο λίγο πριν τη λήξη του, έκανε το επιχείρημα αυτό να χάνει λίγη από τη βαρύτητά του. Προκειμένου να αναπληρώσει το κενό της ελλιπούς συμμετοχής της χώρας στην πολεμική διαμάχη, ο Βενιζέλος στέλνει βοήθεια στην αναπάντεχη και βιαστική συμμαχική εκστρατεία κατά του Ερυθρού Στρατού. “Ο ελληνικός στρατός είναι εις την διάθεσιν [των συμμάχων] και δύναται να χρησιμοποιηθή διά κοινό αγώνα πανταχού όπου η αποστολή του ήθελε κριθή αναγκαία” (Σβολόπουλος, 2020, σελ. 155).

Το υπόμνημα περιελάμβανε διεκδικήσεις του ελληνισμού οι οποίες, αν ικανοποιούνταν, το όραμα της Μεγάλης Ελλάδας θα ήταν σχεδόν πλήρως ολοκληρωμένο. Η ενσωμάτωση εδαφών στις εν λόγω περιοχές θα σήμαινε τη δημιουργία ενός κράτους το οποίο θα εξαπλωνόταν σε δύο ηπείρους και πέντε θάλασσες, ένα εγχείρημα που μέχρι πριν μια δεκαετία φάνταζε απίθανο. Οι σωστές διπλωματικές και όχι μόνο κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού, πλέον το έκανε να φαίνεται σαν πιθανό σενάριο. Το γεγονός ότι είχε καταφέρει να δημιουργήσει προσωπικές και εγκάρδιες σχέσεις με την Μεγάλη Βρετανία και ειδικότερα με τον Βρετανό πρωθυπουργό ήταν υπέρ της Ελλάδας και των διεκδικήσεών της. Εκτός από την προσωπική καλή σχέση που είχαν οι δύο άντρες, ο Λόντντ πίστευε στην ανέλιξη της Ελλάδας και συνεπώς είχε την πεποίθηση ότι δημιουργεί έναν μελλοντικό ισχυρό σύμμαχο σε ένα πολύ στρατηγικό σημείο της Μεσογείου. Ο Βενιζέλος ήδη από την περίοδο που βρισκόταν στην Κρήτη γνώριζε ότι η συνεργασία με την Μεγάλη Βρετανία ήταν αναγκαία για να καταφέρει να δημιουργηθεί το ελληνικό κράτος. Μια χώρα με τόσα νησιά και τόση θαλάσσια έκταση, είναι αδύνατο να πάει εναντίον της μεγαλύτερης ναυτικής δύναμης, η οποία μάλιστα βρισκόταν και τόσο κοντά γεωγραφικά. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι τα εδάφη ανήκαν ως επί το πλείστον στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στην Βουλγαρία, έκανε πολύ πιο εύκολη τη κατάκτησή τους, καθώς ουσιαστικά διεκδικούσαν εδάφη των ηττημένων χωρών. Εκτός αυτού, ο Βενιζέλος σε όλη την έκταση του υπομνήματος παρουσίαζε έντονα την παρουσία μεγάλου ποσοστού Ελλήνων στις ελληνικές διεκδικήσεις, φέρνοντας στο τραπέζι την αρχή της αυτοδιάθεσης. Η αρχή της αυτοδιάθεσης, ειδικά μετά το Διάγγελμα των 14 σημείων, είχε ταυτιστεί με την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και θεωρούνταν βασική αρχή.

Βέβαια, ο δρόμος προς την διεκδίκηση δεν ήταν στρωμένος με ροδοπέταλα. Βασικό εμπόδιο αποτελούσε η στάση της Ιταλίας απέναντι στην Ελλάδα. Δεν έβλεπε με καλό μάτι την τόσο καλή σχέση της με τη Βρετανία, ούτε και το άνοιγμά της προς την Αδριατική θάλασσα.

Εκτός αυτού, η διεκδίκηση των παραλίων της Μικράς Ασίας, θα έδινε στην Ελλάδα σχεδόν τον απόλυτο έλεγχο του Αιγαίου.

Παρά τους εξωτερικούς παράγοντες και τις διεθνείς συνθήκες, υπήρχε κάτι το οποίο η διπλωματική ευφυΐα του Βενιζέλου ήταν πιο δύσκολο να ελέγξει, και αυτό ήταν η εσωτερική κατάσταση της χώρας. Τα σημάδια του διχασμού ήταν εμφανή, και ούτε καν η προοπτική της δημιουργίας της Μεγάλης Ελλάδας και της πραγματοποίησης του εθνικού οράματος ήταν ικανή να τα επουλώσει.

Η κακή εσωτερική κατάσταση και οι εξωτερικοί παράγοντες που δυσκόλευαν την πραγματοποίηση των εθνικών διεκδικήσεων, δεν ήταν το μοναδικό εμπόδιο. Υπήρχε και ένα άλλο εμπόδιο, πιο πρακτικό, και αυτό αφορούσε το σχήμα το οποίο θα έπαιρνε το μελλοντικό ελληνικό κράτος. Ουσιαστικά, θα επρόκειτο για ένα κράτος με πολλά νησιά, το οποίο θα ήταν δύσκολο να οχυρωθεί σε περίπτωση μελλοντικής επίθεσης. Κατά κύριο λόγο, τα χερσαία σύνορα του θα ήταν με κράτη που είχε εχθρικές σχέσεις και που πιθανά δεν θα είχε τη δυνατότητα να αναμετρηθεί. Για ακόμα μια φορά, η Ελλάδα αντιμετώπιζε το πρόβλημα της αναντιστοιχίας στόχου και μέσων (Κλάψης, 2019, σελ. 308).

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Το πλήθος των αποφάσεων που έπρεπε να ληφθούν στο Συνέδριο Ειρήνης, δημιούργησε την ανάγκη σύστασης επιτροπών, οι οποίες θα μελετούσαν διεξοδικότερα τα θέματα της κάθε χώρας, και θα έκαναν ορισμένες συστάσεις προκειμένου να ληφθούν οι σωστές και δικαιότερες αποφάσεις. Συνολικά συστάθηκαν πέντε τέτοιες επιτροπές. Την επιτροπή που θα μελετούσε τα ελληνικά αιτήματα, αποτελούσαν οι Jules Cambon (ο οποίος είχε αναλάβει και χρέη προέδρου της επιτροπής), Γάλλος διπλωμάτης που μάλιστα έτρεφε μια ιδιαίτερη συμπάθεια προς την Ελλάδα, ο επίσης Γάλλος Gout, ο W. L. Westermann και ο C. Day, αντιπρόσωποι των ΗΠΑ στην επιτροπή, οι G. De Martino και Colonel Castolidi της Ιταλίας (ο δεύτερος δεν έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τον ελληνικό λαό, καθότι ως μέλος επιτροπής είχε συμμετάσχει και στην επιτροπή του 1913), και τέλος οι εκπρόσωποι της Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίοι ήταν ο sir Eyre Crowe, και ο sir Robert Borden, πρωθυπουργός του Καναδά. Η επιτροπή αυτή επρόκειτο να συνεδριάσει στο Quai d'Orsay δώδεκα φορές συνολικά, από τις 12 Φεβρουαρίου έως και τις 21 Μαρτίου 1919 (Petsalis - Diomidis, 1978, σελ.139).

Το υπόμνημα που παρουσιάστηκε στα τέλη του 1918 αποτελούσε την βάση των ελληνικών αιτημάτων που παρουσίασε η ελληνική αποστολή στο Ανώτατο Συμβούλιο στις 3 Φεβρουαρίου 1919. Το Ανώτατο Συμβούλιο, γνωστό και ως το Συμβούλιο των Δέκα, απαρτιζόταν από τους πρωθυπουργούς και τους υπουργούς εξωτερικών της Αγγλίας, Γαλλίας, Ιαπωνίας, Ιταλίας και των ΗΠΑ. Ο Βενιζέλος εμφανίστηκε μπροστά τους με τις σημειώσεις του και τα στατιστικά που είχε παρουσιάσει και στο υπόμνημα, τα οποία φρόντισε να διανθίσει με φωτογραφίες χαρούμενων Ελλήνων ψαράδων που κατοικούσαν στα νησιά που διεκδικούσε. Ο ίδιος είχε εργαστεί πολύ σκληρά για να οργανώσει και να παρουσιάσει τα ελληνικά αιτήματα με τον ιδανικό τρόπο, ώστε να πείσει το Συμβούλιο. Είχε

πλάνο. Το βράδυ της παραμονής της παρουσίασης των αιτημάτων, αναφέρει στον Gibbons: “Τα πιο μεγάλα ζητήματα πρέπει να προηγηθούν. Χρειάζεται να επιτύχουμε την έγκριση για τις απαιτήσεις μας στη Θράκη και τη Μικρά Ασία. Η Ιταλία με πολεμά ήδη στη Μικρά Ασία. Αν σπεύσω να υψώσω φωνή εναντίον αυτών που συμβαίνουν στη Βόρεια Ήπειρο, εάν ζητήσω τη Δωδεκάνησο, τότε πιθανότατα η Ιταλία θα συνταχθεί μαζί με σας τους Αμερικάνους για να αμφισβητήσει τις διεκδικήσεις μου στη Θράκη. Δεν πρέπει να δώσω στην Ιταλία το πρόσχημα να γίνει υποστηρικτής της Βουλγαρίας” (Gibbons, 2008, τόμος Β’, σελ. 383).

Οι θετικοί οιωνοί ήταν πολλοί. Όπως αναφέρει σε επιστολή του ο Πολίτης (μέλος της ελληνικής αποστολής) λίγες μέρες πριν την συνάντηση με το Συμβούλιο (και συγκεκριμένα στις 29 Ιανουαρίου), “Υπάρχει γενικότερα, ένα φιλελληνικό συναίσθημα και, μέσα σε αυτό θα προσπαθήσω με όλες μου τις δυνάμεις να επιτύχω τουλάχιστον κάποια αναγνώριση nudum (αναγνώριση με άνευ σημασίας όρους) η οποία θα συνδυαστεί με την διεθνοποίηση που θα εγγυηθεί μια καλύτερη εξέλιξη στο μέλλον” (DPA - Politis to Diomidis, letter, 29/01/1919, όπως αναφέρεται στο Petsalis - Diomidis, 1978, σελ. 135).

Πράγματι, ο κόπος που είχαν καταβάλει όλοι και ιδιαίτερα ο Βενιζέλος - ο οποίος εργαζόταν 15-16 ώρες την ημέρα, προκειμένου να οργανώσει και να παρουσιάσει τα ελληνικά αιτήματα - κατάφερε να κερδίσει το συμβούλιο. Και στις 3, αλλά και στις 4 Φεβρουαρίου, είχε έναν λόγο απλό, ο οποίος κατάφερε να κερδίσει τα μέλη του συμβουλίου, καθώς ήταν ιδιαίτερα πειστικός. Έκανε αναφορά σε όλα τα σημεία που είχε θίξει στο υπόμνημα, στην ιστορία, στα εθνολογικά στοιχεία, στη γλώσσα, στην καταγωγή και στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Αναφέρθηκε σε όλα τα εδάφη τα οποία διεκδικούσε η Ελλάδα - την Βόρεια Ήπειρο, την Θράκη (τουλάχιστον το δυτικό τμήμα), τα νησιά του Αιγαίου και ένα σημαντικό κομμάτι των παράλιων της Μικράς Ασίας (από τα μισά της νότιας όχθης της θάλασσας του Μαρμαρά, σχεδόν τετρακόσια μίλια κάτω από τη νότια ακτή της Μικράς Ασίας μέχρι και τη Σμύρνη) (Mc Millan, 2019 ,σελ. 446).

Οι διπλωματικές του τακτικές άφησαν πολλούς άφωνους, ενώ δεν ήταν λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν ότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι με τον Βενιζέλο ως εκπρόσωπο, τα ελληνικά αιτήματα θα ικανοποιηθούν. Καθώς όλες οι διαδικασίες για την Συνδιάσκεψη έγιναν αρκετά γρήγορα, η σωστή προετοιμασία αποτελούσε ένα επιπλέον προσόν. Ο Βενιζέλος, πλήρως προετοιμασμένος, ήταν έτοιμος να απαντήσει σε κάθε πιθανή απορία που ίσως δημιουργούταν στους ηγέτες. Αναφορικά με το γλωσσικό ζήτημα, και για ποιο λόγο δεν θεωρείται κριτήριο εθνικής συνείδησης, ο Βενιζέλος λέει (όπως αναφέρει ο διπλωμάτης Χάρολντ Νίκολσον): “Επειτα [ο Βενιζέλος] αναφέρεται στη Βόρεια Ήπειρο και λέει ότι το κριτήριο της γλώσσας έχει στην πραγματικότητα μικρή σημασία. “Για παράδειγμα”, λέει, “πολλοί επιφανείς Έλληνες, όπως ο ναύαρχος Κουντουριώτης ή οι συνάδελφοι μου κκ Δαγκλής και Ρέπουλης, μιλούν αλβανικά [αρβανίτικα] στα σπίτια τους, όπως ο Λόιντ Τζωρτζ θα μιλούσε ουαλικά στα παιδιά του”. Ο Λόιντ Τζωρτζ χαμογελάει πλατιά με αυτό. “Το καλύτερο κριτήριο”, συνεχίζει ο Βενιζέλος, “είναι η φοίτηση στο σχολείο. Εδώ είναι οι αριθμοί όσων φοιτούν σε αλβανικά σχολεία. Θα δείτε ότι τα ελληνικά σχολεία έχουν πολύ μεγαλύτερο αριθμό φοιτούντων. Και αυτό δεν συμβαίνει καθόλου επειδή τα ελληνικά σχολεία προσφέρουν καλύτερη εκπαίδευση από τα αλβανικά σχολεία. Ούτε κατ’ ελάχιστο. Διότι τα αλβανικά σχολεία στα μεγάλα κέντρα διαθέτουν το πλεονέκτημα των Αμερικάνικων δασκάλων..”. Ο Ουίλσον χαμογελά πλατιά με ικανοποίηση.” (Harold Nicolson, Peacemaking 1919, σελ. 255, όπως αναφέρεται στο Κλάνης, 2019, σελ. 298).

Για την κυριαρχία της Βόρειας Ηπείρου, η συζητήσεις ήταν αρκετές, καθώς η Ιταλία διεκδικούσε μέρος της. Αυτό βέβαια έβρισκε αντίθετες και τις Μεγάλες Δυνάμεις (εννοείται πως αντίθετοι ήταν και οι Έλληνες) αλλά και τους ίδιους τους κατοίκους της περιοχής εκείνης. Παρόλα αυτά η στάση των Ιταλών παρέμεινε εντόνως επιθετική προς τους Έλληνες. Οι συζητήσεις για το συγκεκριμένο κομμάτι συνεχίζονταν, αλλά ο Βενιζέλος δεν έδωσε την δέουσα προσοχή, καθώς σε μεγάλο βαθμό είχε επικεντρωθεί περισσότερο στα ζητήματα της Θράκης και της Μικράς Ασίας (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', 1978, σελ. 87). Το τέλος των συζητήσεων για την Ελλάδα όσον αφορά την Βόρεια Ήπειρο, ήρθε με την καταγγελία του Συμφώνου Βενιζέλου - Τιττόνι, και την ιταλοαλβανική συμφωνία του 1920.

Αναφορικά με το ζήτημα της Θράκης, η Ελλάδα διεκδικούσε το κομμάτι το οποίο ξεκινούσε από την αρχή του όρους Κούλα, περνούσε τον ποταμό Άρδα μέχρι την Ανδριανούπολη, τον ποταμό Τούνζα ως το σημείο που συναντούσε τα τουρκοβουλγαρικά σύνορα το 1913 και που από εκεί ακολουθούσε μέχρι τον Άγιο Στέφανο (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', 1978, σελ. 90). Αναφορικά με την Ανατολική Θράκη, οι σύμμαχοι συμφώνησαν σχεδόν ομόφωνα να δοθεί στην Ελλάδα. Το κομμάτι της Δυτικής Θράκης επίσης θα ενσωματωνόταν στην χώρα, με την προοπτική όμως ότι η Βουλγαρία θα είχε κάποια οικονομική διέξοδο στο Αιγαίο. Βέβαια, ο εκπρόσωπος της Αμερικής ήταν υπέρ της άποψης ότι πρέπει πρώτα να ξεκαθαριστούν τα σύνορα που θα έχει το διεθνές κράτος της Κωνσταντινούπολης, και ύστερα να συζητηθεί το ζήτημα περί παραχώρησης της Θράκης στην Ελλάδα ή όχι. Το καλοκαίρι και συγκεκριμένα στις 29 Ιουλίου, ο Βενιζέλος παρουσίασε τα επιχειρήματα περί ενσωμάτωσης της Θράκης στην Ελλάδα, και δέχθηκε την υποστήριξη των Ιταλών. Αυτό δεν θα έπρεπε να προκαλεί έκπληξη, καθώς είχε μόλις υπογραφεί το Σύμφωνο Βενιζέλου - Τιττόνι. Το ζήτημα της Θράκης έφτασε να συζητιέται έντονα, με κάθε έναν από τους συμμάχους να εκφέρει μια διαφορετική άποψη. Μετά από πλήθος συνεδριάσεων, υπογράφεται τελικά η Συνθήκη του Νεϊγύ η οποία, αν και δεν έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, η Ελλάδα κατάφερε να έχει εδαφικά οφέλη μέσα από αυτή. Παράλληλα υπογράφηκε και η ελληνοβουλγαρική συμφωνία για εθελούσια μετανάστευση ατόμων στις δύο χώρες. Καθόλη τη διάρκεια των συζητήσεων για το ζήτημα της Θράκης, ο διπλωμάτης Βενιζέλος φρόντιζε να έρχεται σε επαφή με μουσουλμάνους Θράκες οι οποίοι γνώριζε ότι είχαν ισχυρή επιρροή. Οι συζητήσεις τους συνεχίστηκαν σε όλη τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης της ειρήνης (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', 1978, σελ. 90).

Ο Βενιζέλος προσπάθησε περισσότερο για το κομμάτι της Μικράς Ασίας, καθότι το θεωρούσε άμεσα συνυφασμένο με τον ελληνισμό. Ταυτόχρονα, το γεωλογικό σχήμα του Αιγαίου θα προσαρτούσε ιδανικά τα παράλια της, ενώ μια επέκταση των διεκδικήσεων στο βόρειο τμήμα προς την Κωνσταντινούπολη, το μελλοντικό διεθνοποιημένο κέντρο, θα είχε πολύ μεγάλα πλεονεκτήματα για τη χώρα. Παράλληλα, το ελληνικό στοιχείο των περιοχών αυτών έδινε επιπλέον επιχειρήματα, ειδικότερα αν αναλογιστεί κανείς το Διάγγελμα των 14 σημείων περί αυτοδιάθεσης των λαών.

Φρόντισε να χρησιμοποιήσει τα ίδια επιχειρήματα που είχε χρησιμοποιήσει και στο υπόμνημα, και να κάνει ξεκάθαρες κάποιες πτυχές του, προκειμένου να ευνοήσει την θέση της χώρας του. Επιπλέον, ήθελε να κάνει ξεκάθαρη τη θέση του στο ζήτημα της Κωνσταντινούπολης, επιμένοντας στην διεθνοποίησή της, ενώ με μαεστρία παρέλειψε να αναφερθεί στο ζήτημα της Κύπρου. Τέλος, σε μια ακόμα προσπάθεια να κερδίσει την ιταλική πλευρά, ανέφερε ότι πίστευε ότι σύντομα θα υπήρχε συμφωνία και κοινή γραμμή πλευσης. Η μαεστρία με την οποία χειρίστηκε κάθε επιχείρημα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί

αριστοτεχνική. Μάλιστα, όπως ανέφερε ένας Βρετανός διπλωμάτης, “Συνδύαζε τόσο εκπληκτικά την δύναμη και την διακριτικότητα στην επιχειρηματολογία του” (Mc Millan, 2019, σελ. 446). Την δεύτερη μέρα της παρουσίας του στο Συμβούλιο, αναφέρθηκε στο Διάγγελμα των 14 σημείων, και συγκεκριμένα στο σημείο νούμερο δώδεκα, δηλαδή στην αυτοδιάθεση των λαών. Σε γενικότερο πλαίσιο, δημιούργησε μια πολύ θετική εικόνα, η οποία αποτυπώνεται και σε ένα γράμμα από την αλληλογραφία του Βενιζέλου με τον Ρέπουλη, στο οποίο αναφέρει ότι έχει δημιουργήσει πολύ θετικές εντυπώσεις και πώς είναι βέβαιος ότι ορισμένα εδάφη θα δοθούν σίγουρα στην Ελλάδα, όπως η Σμύρνη και το Αϊβαλί.

Η ΛΑΜΨΗ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ.

Η ρητορική δεινότητα του Έλληνα πολιτικού, και το καλό κλίμα που είχε δημιουργήσει με τις κινήσεις του το προηγούμενο χρονικό διάστημα, κατάφεραν να κάμψουν τις αντιρρήσεις των μεγάλων ηγετών. Ο ίδιος είχε κατορθώσει να δημιουργήσει μια εικόνα που απέπνεε ιδιαίτερο κύρος η οποία, σε συνδυασμό με τις πολεμικές υπηρεσίες που είχε προσφέρει η χώρα, είχαν δημιουργήσει την ιδανική ατμόσφαιρα για διαπραγματεύσεις. Ταυτόχρονα, φρόντιζε στη διάρκεια διαφόρων γευμάτων να στρέφει την προσοχή στο πρόσωπό του, αναφερόμενος σε προσωπικές ιστορίες του, κατά κύριο λόγο από την περίοδό του στην Κρήτη, ως αντάρτης. Βέβαια, οι ιστορίες πάντοτε περιελάμβαναν στοιχεία από το ένδοξο παρελθόν της Ελλάδας, στοιχεία που συγκινούσαν και προκαλούσαν θαυμασμό για το αρχαιοελληνικό κλέος. Όταν λοιπόν είχε επιτύχει την κατάλληλη συναισθηματική φόρτιση, έκανε λόγο και για το μέλλον της Ελλάδας, πώς θα μπορούσε να εξελιχθεί. Η μαγεία της συνολικής εικόνας των ομιλιών του έκανε τους ακροατές του να μιλάνε με τα καλύτερα λόγια.

Μάλιστα, το γεγονός ότι κάποιοι από τους μεγάλους ηγέτες ήταν θερμοί υποστηρικτές της Αρχαίας Ελλάδας ενίσχυε την θέση του Έλληνα πολιτικού στο Συνέδριο. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία και όλη η λάμψη που απέπνεε, ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Ελλάδα και την χριστιανοσύνη. Εκτός αυτού, η επανάσταση του 1821 ενέπνευσε, όχι μόνο διάφορα άλλα φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη, αλλά και καλλιτέχνες, οι οποίοι δημιούργησαν έργα, έγραψαν ύμνους και τραγούδια επαινώντας το θάρρος και την τόλμη ενός μικρού λαού να ξεσηκωθεί και να ορθώσει ανάστημα στην άλλοτε πανίσχυρη Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Θερμός υποστηρικτής της Αρχαίας Ελλάδας ήταν ο Γάλλος πρωθυπουργός Κλεμανσό, ο οποίος συχνά αναφερόταν σε αυτή την περίοδο ως την ύψιστη εποχή της ανθρωπότητας. Μάλιστα, έλεγε στην γραμματέα του, Jean Martet: “Βυθίσου στην Ελλάδα, Μαρτέ. Είναι κάτι που πάντα μου έδινε κουράγιο. Όταν βαριόμουν όλες τις βλακείες και τις κενότητες της πολιτικής, επέστρεφα στην Ελλάδα. Άλλοι πάνε για ψάρεμα. Περί ορέξεως.” (Mc Millan, 2019, σελ. 448).

Το κλέος που απέπνεε η Αρχαία Ελλάδα, με την σοφία της και όσα είχε προσφέρει στον σημερινό δυτικό κόσμο σε όλους σχεδόν τους τομείς, ερχόταν αντιμέτωπο με το σύγχρονο ελληνικό κράτος. Επρόκειτο για ένα κράτος μικρό, με διχόνοιες και συνεχόμενα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Βέβαια, αυτό δεν αρκούσε για να σβήσουν όλα εκείνα τα

σημαντικά στοιχεία που είχε προσφέρει η Ελλάδα ανά καιρούς, είτε πνευματικά είτε πρακτικά. Και τώρα, όλα αυτά ερχόντουσαν να ενισχυθούν με την παρουσία της πιο ισχυρής πολιτικής προσωπικότητας που θα μπορούσε να παρουσιάσει η Ελλάδα: τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η εμφάνισή του στο Ανώτατο Συμβούλιο ενίσχυσε την εικόνα που είχαν ήδη δημιουργήσει γι' αυτόν, με τον Ιταλό πρωθυπουργό να λέει, σε συζήτησή του λίγες ώρες μετά την συνεδρίαση: “Δεν φαντάζεσθε, κύριοι, τι μας συμβαίνει μέσα στο Συνέδριο. Υπάρχει εδώ μια μορφή, η οποία κυριαρχεί της Συνδιασκέψεως. Μπαίνουμε όλοι μέσα με προμελετημένα τα ζητήματα, με προσχεδιασμένες αποφάσεις, κι έξαφνα, την ώρα που θα λάβη μέρος ο κ. Βενιζέλος, όλα μας τα σχέδια ανατρέπονται. Στο τέλος όλοι μας, χωρίς να το καταλάβουμε πώς, φθάνομε να παίρνωμε αποφάσεις αντίθετες εκείνων που είχαμε προσχεδιάσει” (Σπανούδη, “Ημέρες Δόξας, πώς τον είδαμε” 1936, σελ. 18, όπως αναφέρεται στο Παπαδάκης, 2020, τόμος Γ', σελ. 46).

Στο άλλο άκρο του αρχαιοελληνικού κλέους και της ανατριχίλας που προκαλούσε το παρελθόν της Ελλάδας, βρισκόταν η Τουρκία. Επρόκειτο για ένα κράτος από το οποίο η Ευρώπη είχε να θυμάται μόνο επιδρομές. Από την πολιορκία της Βιέννης το 1863 μέχρι τη σφαγή του Μπαράκ το 1876 και την γενοκτονία των Αρμενίων λίγα χρόνια πριν (1915) η οποία είχε τρομακτικές απώλειες (οι σφαγιασθέντες άγγιζαν το 1,5 εκατομμύριο), η παρουσία τους στη Δύση ποτέ δεν επρόκειτο για καλό. Ταυτόχρονα, η διαφορετική πίστη τους προξενούσε έναν διαρκή φόβο στην Ευρώπη ότι μπορεί να ξεκινήσει κάποιου είδους θρησκευτικό πόλεμο, με στόχο τα ευρωπαϊκά - χριστιανικά κράτη. Συνεπώς, η λήξη και η έκβαση που είχε πάρει ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος μπορούσε να θεωρηθεί η ιδανική ευκαιρία προκειμένου η Ευρώπη να καταφέρει να απαλλαγεί οριστικά, και να τους εξορίσει σε ένα μικρό κράτος στα βάθη της Ανατολής (Mc Millan, 2019, σελ. 449).

Βέβαια, δεν πρέπει να λησμονείται ότι τα μεγάλα αυτά κράτη τα οποία στήριζαν με τόσο στόμφο την Ελλάδα, είχαν συμφέροντα πάνω της, και ότι δεν ήταν αποκλειστικά και μόνο η παρουσία του Βενιζέλου ο λόγος που τελικά η χώρα έφτασε να υπογράψει τη Συνθήκη των Σεβρών. Η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας άλλαζε τα δεδομένα στο Ανατολικό σημείο της Ευρώπης, και η επαναχάραξη των συνόρων της επρόκειτο να γίνει υπό το πρίσμα των νέων δεδομένων. Ιδιαίτερα η Μεγάλη Βρετανία αναζητούσε μια συμμαχική δύναμη η οποία αφενός θα εμποδίσει την δημιουργία μιας τεράστιας γαλλικής αυτοκρατορίας και αφετέρου θα τους έδινε ένα πάτημα προκειμένου να εξαπλωθούν στην Ινδία (Mc Millan, 2019, σελ. 450). Μια συμμαχία με την Ελλάδα θα τους άνοιγε τον δρόμο για εκεί, καθώς θα είχαν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν ως επί το πλείστον τα λιμάνια της, καθώς επρόκειτο για μια πολύ ισχυρή ναυτική δύναμη. Συνεπώς, η δημιουργία ενός ισχυρού συμμάχου που γεωγραφικά βρίσκεται στα σύνορα με την Ανατολή, μελλοντικά θα ήταν κάτι παραπάνω από πολύτιμο. Όλα αυτά, δεν θα μπορούσαν να γίνουν χωρίς έναν ισχυρό ηγέτη. Τον ηγέτη αυτό είδε ο Λόιντ Τζωρτζ στο πρόσωπο του Βενιζέλου και τον θεώρησε την ιδανικότερη επιλογή προκειμένου να καταφέρουν να δημιουργήσουν μια συμμαχία, η οποία, μαζί με την Γαλλία, θα είχε απεριόριστες δυνατότητες. Για τον Λόιντ Τζωρτζ, ο Βενιζέλος επρόκειτο για “τον μεγαλύτερο Έλληνα πολιτικό από την εποχή του Περικλή” (Foreign Office, Documents of British Foreign Policy, έγγραφο 488, όπως αναφέρεται στο Κλάψης, 2019, σελ. 303). Δεν στήριζε συχνά έτσι κάποιο πρόσωπο, παρά μόνο όταν πραγματικά πίστευε σε αυτόν. Για αυτόν, ήταν “ουσιαστικά ελεύθερος και δημοκράτης, και όλα τα αντιδραστικά στοιχεία μισούσαν και φοβόντουσαν την προσωπικότητα του” (Mc Millan, 2019, σελ. 450). Με τον Βενιζέλο στην εξουσία και με την εγγύηση μιας ισχυρής ελληνοβρετανικής συμμαχίας, η

Ελλάδα θα μπορούσε να ανελιχθεί σε μια ισχυρή δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι οι στρατιωτικοί, όντας πιο εξοικειωμένοι με τις πολεμικές διαδικασίες, έτειναν να είναι αρνητικοί σε αυτό το σενάριο, καθώς θεωρούσαν πως μια μελλοντική εξάπλωση των Ελλήνων στη Μικρά Ασία θα δημιουργούσε συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, καθώς οι Τούρκοι μελλοντικά θα επιθυμούσαν να ανακαταλάβουν όλα τα εδάφη που κάποτε τους ανήκαν.

Στο συνέδριο, παιζόταν έντονα το παιχνίδι της διπλωματίας. Χωρίς τον Βενιζέλο, η Ελλάδα δεν θα είχε καταφέρει ποτέ να αποκομίσει όσα αποκόμισε. Η γοητεία του κατάφερε να κερδίσει τους πάντες και να τραβήξει όλα τα βλέμματα πάνω του. Ταυτόχρονα όμως, η γοητεία και ο μαγνητισμός του έκανε πολλούς να τον φοβούνται, για όλα αυτά που θα κατάφερνε μέσω αυτής. Ο Βρετανός διπλωμάτης Χάρολντ Νίκολσον, ενθουσιασμένος με την προσωπικότητα του, αναφέρει: “Δεν μπορώ να σου περιγράψω το κύρος που έχει εδώ ο Βενιζέλος! Αυτός και ο Λένιν είναι οι μόνες πραγματικά μεγάλες φυσιογνωμίες της Ευρώπης” (Nicolson, Peacemaking 1919, σελ. 221, όπως αναφέρεται στο Llewellyn Smith, 2022, σελ. 141).

Εκτός από την εντύπωση που προκάλεσε στους μεγάλους ηγέτες, κατάφερε να αναδειχθεί σε μια από τις κορυφαίες προσωπικότητες του Συνεδρίου, και το όνομα του να συζητιέται έντονα στην Ευρώπη και την Αμερική. Σε πολλές περιοχές ανά την Ευρώπη, αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες, υπήρξε ένα κύμα υποστήριξης προς τον Βενιζέλο και την Ελλάδα, το οποίο εκδηλώθηκε με πολλούς τρόπους. Οι Times του Λονδίνου αναφέρθηκαν στον Βενιζέλο κάνοντας λόγο για προσωπικό θρίαμβο αλλά και στην ισχυρή προσωπικότητά του. Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου, δημιουργήθηκαν διάφορες φιλελληνικές ομάδες οι οποίες ενισχύθηκαν αρκετά, τόσο από τον Βενιζέλο όσο και από τους φιλέλληνες του εξωτερικού.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ: Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ

Μέσα στους επόμενους μήνες από την πρώτη συνδιάσκεψη με το Ανώτατο Συμβούλιο, πάρθηκαν ορισμένες αποφάσεις οι οποίες μελλοντικά θα επηρέαζαν σημαντικά την πορεία της χώρας. Καθοριστική ήταν η απόφαση των Συμμάχων να επιτρέψουν την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη τον Μάιο του 1919, προκειμένου να αποφευχθεί η εξάπλωση των Ιταλών. Η απόφαση αυτή πάρθηκε καθώς η Ιταλία αποχώρησε από το Συμβούλιο μετά την μη ικανοποίηση του αιτήματός της περί παραχώρησης του Φιουμέ (λιμάνι στη βόρεια ακτή της Αδριατικής). Η ξαφνική αποχώρησή της και οι πληροφορίες περί προετοιμασιών για κατάληψη της Σμύρνης, δημιούργησαν ένα κύμα ανησυχίας. Μια πιθανή κατάληψη της Σμύρνης από τους Ιταλούς θα εμπόδιζε μετά τους συμμάχους από το να την παραχωρήσουν στην Ελλάδα. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε αποβεί μοιραία για τον πληθυσμό των παράλιων, καθώς θα κινδύνευαν να εκδιωχθούν, αν όχι να εκτελεστούν. “Θα βρεθούμε προ τετελεσμένου γεγονότος. Οι Ιταλοί θα εμφανιστούν στην Μικρά Ασία. Ο μόνος τρόπος να τους σταματήσουμε είναι να ρυθμίσουμε το ταχύτερο το θέμα των εντολοδόχων κυβερνήσεων και επίσης να ρυθμίσουμε αμέσως το θέμα της κατοχής της Μικράς Ασίας. Αυτό θα μας επιτρέψει να αποσυρθούμε από τον Καύκασο και να στείλουμε στρατεύματα

στη Βουλγαρία. Οι Αμερικάνοι θα καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη και οι Γάλλοι τη Συρία. Θα πρέπει να αφήσουμε τους Έλληνες να καταλάβουν τη Σμύρνη. Αρχίζουν σφαγές εκεί και δεν υπάρχει κανένας να προστατεύσει τον ελληνικό πληθυσμό” (Mantoux, i, σελ. 486, όπως αναφέρεται στο Llewellyn Smith, 2022, σελ. 160). Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η απόφαση αυτή ελήφθη κάπως βιαστικά και χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία. Ο Αμερικάνος πρόεδρος κατακλυζόταν από έντονα αισθήματα και δεν ήθελε σε καμία περίπτωση η Σμύρνη να πέσει στα χέρια των Ιταλών. Η άποψη του Λόιντ ήταν πιο ήπια, αλλά η συμπάθειά του για τους Έλληνες - και ιδιαίτερος για τον Βενιζέλο- ήταν μεγαλύτερη από την συμπάθεια του για τους Ιταλούς. Ο Κλεμενσό θα χαρακτηριζόταν ως ο πιο ήπιος απ όλους, και αυτός που μελλοντικά θα μετάνιωνε που συμφώνησε να παρθεί αυτή η απόφαση.

Σε ένα τέτοιο βιαστικό κλίμα λοιπόν, στις 2 Μαΐου 1919 ο ελληνικός στρατός αποβιβαζόταν στη Σμύρνη. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας υποδέχονται τα ελληνικά στρατεύματα σε ένα κλίμα ξέφρενου ενθουσιασμού. Παρά τις εντολές του Βενιζέλου, η ελληνική διοίκηση της Σμύρνης δεν επέδειξε ιδιαίτερη μετριοπάθεια, δημιουργώντας εντάσεις μεταξύ του ελληνικού και τούρκικου πληθυσμού της περιοχής. Οι εντολές περί ήρεμης συνύπαρξης δεν εκτελέστηκαν, ενώ ταυτόχρονα το κεμαλικό κίνημα συνεχώς ενισχυόταν.

Περίπου ένα χρόνο αργότερα, στις 28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920, στην αίθουσα του δημαρχείου των Σεβρών, υπογράφεται επιτέλους η Συνθήκη ειρήνης μεταξύ των νικητριών δυνάμεων και της ηττημένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γνωστή και ως Συνθήκη Ειρήνης των Σεβρών. Για την Ελλάδα, η Συνθήκη αυτή αποτελούσε την απόλυτη διπλωματική επιτυχία. Με βάση την εν λόγω Σύμβαση, η Ελλάδα αποκτούσε στην κυριότητά της την Ανατολική Θράκη έως τη γραμμή της Τσατάλτζας λίγα χιλιόμετρα έξω από την Κωνσταντινούπολη, καθώς και όλα τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου συμπεριλαμβανομένων της Ίμβρου και της Τένεδου. Η Σμύρνη και η ενδοχώρα της επρόκειτο να τεθεί υπό ελληνική διοίκηση για τα επόμενα πέντε χρόνια και μετά την παρέλευση τους, η τοπική Βουλή θα είχε την δυνατότητα να ζητήσει την ένωση με την Ελλάδα, η οποία θα γινόταν με την διεξαγωγή δημοψηφίσματος. (Κλάφης, 2019, σελ. 325). Η Ιταλία είχε δεχθεί να παραχωρήσει τα Δωδεκάνησα πλην της Ρόδου, την οποία θα παραχωρούσε σε διάστημα δεκαπέντε ετών.

Μάλιστα, στην τελετή υπογραφής της Συνθήκης ήταν προσκεκλημένη και η κυπριακή ηγεσία. Αν και αισιόδοξη προοπτική, εκείνο στο οποίο όλοι υπολόγιζαν ήταν στο κύρος που είχε δημιουργήσει ο Βενιζέλος. Το μόνο βέβαιο πάντως, ήταν ότι ο Βενιζέλος ήταν απαραίτητο συστατικό για να ακμάσει η χώρα.

Η επόμενη της Συνθήκης βρίσκει την Ελλάδα να έχει υπογράψει την μεγαλύτερη διπλωματική νίκη της στην νεότερη ιστορία. Ο Τσώρτσιλ, με ασυγκράτητο ενθουσιασμό, σημειώνει μιλώντας για τον Βενιζέλο ότι “ Τα προσωπικά του προσόντα, το κύρος του και οι περίφημες υπηρεσίες, που είχε προσφέρει στους Συμμάχους, εξασφάλισαν σ’ αυτόν μια θέση σχεδόν ισότιμη με τους ηγέτες των μεγαλύτερων κρατών. Και, μαζί μ’ αυτόν, η χώρα του υψώθηκε σε μεθυστικά ύψη απ’ όπου ατένιζε εκθαμβωτικούς ορίζοντες” (Churchill, The world crisis, τόμος Δ’, σελ. 383, όπως αναφέρεται στο Παπαδάκης, τόμος Γ’, 2020, σελ. 102).

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης, ο Βενιζέλος απευθύνει διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό: “Προς τον ελληνικόν λαόν, είμαι ευτυχής αναγγέλων προς υμάς ότι σήμερα, εβδόμη επέτειον της υπογραφής της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, υπεγράφη η συνθήκη ειρήνης

μετά της Τουρκίας, η συνθήκη δι' ης Άι κυριώταται Σύμμαχοι Δυνάμεις μεταβιβάζουσιν προς την Ελλάδα την κυριαρχίαν επί της Δυτικής Θράκης, ήτις είχε παραχωρηθή προς αυτάς υπό της Βουλγαρίας δια της συνθήκης του Νειγύ, και η συνθήκη μετά της Ιταλίας, δι' ης αυτή μεταβιβάζει προς ημάς τα Δωδεκάνησα. Καθ' ην στιγμήν το έργον όπερ διεξηγάγομεν εν μέσω τοσούτων δυσχερειών στεφανούται δια τοιαύτης επιτυχίας, αισθάνομαι το καθήκον να εκφράσω προς τους συμπολίτας μου την βαθείαν ευγνωμοσύνην μου δια την σταθερά εμποστοσύνην με την οποίαν με περιέβαλον επί τόσα έτη, καταστήσαντες ούτω δυνατούς τους εθνικούς θριάμβους τους οποίους πανηγυρίζομεν σήμερα. Η αυταπάρνησις, η εθελοθυσία, η ανδρεία, η καρτερία επί πάσι του λαού όπως αντιμετώπιση πάντα κίνδυνον μάλλον παρά να αθετήση τον δοθέντα λόγον του και να απιστήση προς τας εθνικάς παραδόσεις του, προσθέτουσιν εις την μακράν εθνική μας ιστορίαν λαμπρότατας σελίδας, δια της οποίας η σημερινή γενεά δικαιούται να είναι υπερήφανος” (Διάγγελμα του Βενιζέλου προς τον ελληνικό λαό - αποσπάσματα).

Παρά την ασύλληπτη διπλωματική επιτυχία, τα μίσση και οι έχθρες του διχασμού είχαν ριζώσει τόσο βαθιά στην ελληνική κοινωνία, που ούτε η δημιουργία της Μεγάλης Ελλάδας δεν κατάφερε να γιατρέψει. Έτσι, δύο μέρες μετά την υπογραφή της και ενώ ο Βενιζέλος ετοιμαζόταν να επιστρέψει νικητής στην Ελλάδα, δέχεται μια απόπειρα δολοφονίας στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών στο Παρίσι. Οι επίδοξοι δολοφόνοι του ήταν δύο απότακτοι φιλοβασιλικοί, που στόχευαν στην εξόντωσή του. Παρόλα αυτά, ο Βενιζέλος σώζεται σωματικά, αλλά η ψυχική του υγεία ταραάζεται, και νιώθει πληγωμένος. Το ρήγμα μεταξύ των δύο πλευρών ήταν πολύ βαθύ και ούτε η εκπλήρωση του εθνικού οράματος κατάφερε να καλύψει το κενό. Ο θρίαμβος της Συνθήκης, αντί να γιορταστεί, είχε ήδη αρχίσει να δείχνει τα πρώτα σημάδια της μελλοντικής καταστροφής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η λήξη της συνδιάσκεψης της Ειρήνης για την Ελλάδα είχε τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα. Την οδήγησε στο να πραγματοποιήσει σχεδόν ολοκληρωτικά το όραμα της εθνικής ολοκλήρωσης και τη δημιουργία της Μεγάλης Ελλάδας, των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Ο Βενιζέλος κατάφερε να βγει νικητής από το Συνέδριο, αποκομίζοντας, εκτός από τα εδαφικά οφέλη, και ισχυρούς συμμάχους. Είχε καταφέρει να αναδειχθεί σε κορυφαία προσωπικότητα της Συνδιάσκεψης, κάνοντας τους πάντες, από τους πιο μεγάλους ηγέτες μέχρι τους απλούς πολίτες, να μιλάνε γι αυτόν.

Επρόκειτο για έναν ηγέτη, ο οποίος σε όλη την πολιτική του καριέρα, πάλευε να πραγματοποιήσει το εθνικό ιδεώδες. Με τον ίδιο ακριβώς σκοπό, ταξίδεψε στην Ευρώπη μετά το πέρας του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με στόχο να επιστρέψει έχοντας αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά για την πατρίδα του. Και ως ένα βαθμό το κατάφερε.

Η διπλωματική του δεινότητα, αλλά και όλες οι κινήσεις που είχε κάνει τον καιρό πριν την Συνεδρίαση, απέφεραν καρπούς. Είχε καταφέρει να χτίσει σχέσεις εμπιστοσύνης, σχέσεις προσωπικές και, με ορισμένους ηγέτες, ιδιαίτερα φιλικές. Το κλίμα που κατάφερε να δημιουργήσει, το τεράστιο διεθνές κύρος του, μαζί με το ισχυρό παρελθόν της Αρχαίας Ελλάδας το οποίο ήταν από μόνο του ιδιαίτερα ελκυστικό, άλλαξε σε σημαντικό βαθμό την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό, δημιουργώντας ένα νέο, φιλελληνικό κίνημα. Έχοντας αυτά ως όπλα του, μαζί με το ισχυρό υπόμνημα το οποίο συνέταξε, εμφανίστηκε στο Συμβούλιο των Δέκα και παρουσίασε τις εθνικές διεκδικήσεις κατορθώνοντας, ως ένα μεγάλο βαθμό, να πραγματοποιηθούν.

Ένα κράτος όπως η Ελλάδα, μικρό, με συνεχόμενες διχόνοιες και διαρκή οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα από την ίδρυσή του, δεν είχε το απαραίτητο κύρος στην Ευρώπη, ταυτιζόταν περισσότερο με τα κράτη της Ανατολής. Η άφιξη του Βενιζέλου άλλαξε τα δεδομένα. Η χώρα ισχυροποιήθηκε, ενώ το κύρος της πήρε άλλες διαστάσεις. Λειτουργούσε κοιτώντας το μέλλον, ανασυγκρότησε τη χώρα πρώτα εσωτερικά, και στη συνέχεια φρόντισε τις διεθνείς της σχέσεις και τη δημιουργία ισχυρών συμμάχων. Μια καλή εσωτερική κατάσταση και μια οργανωμένη οικονομία, μαζί με την παρουσία ενός ισχυρού στρατού, θεωρούνταν απαραίτητα στοιχεία για την εξέλιξη της χώρας. Η ανασυγκρότηση αυτή βρήκε την Ελλάδα έτοιμη να ανταπεξέλθει στις ανάγκες των Βαλκανικών και, τελικά, να καταφέρει να ενσωματώσει νέα εδάφη.

Έτσι, τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η χώρα έχοντας αυξήσει τον πληθυσμό και την έκταση της σχεδόν εις διπλούν, και θα μπορούσε να πει κανείς ότι έδειχνε έτοιμη να ανταπεξέλθει στις πολεμικές προετοιμασίες, όπως ακριβώς είχε κάνει και με τους Βαλκανικούς. Βασικό αγκάθι της κοινωνίας όμως ήταν άλλο, και αυτό δεν ήταν κάτι διαφορετικό πέρα από τον εθνικό διχασμό, τον διαχωρισμό της κοινωνίας σε δύο πλευρές. Οι όψεις του διχασμού ήταν εμφανείς σε κάθε πτυχή της κοινωνίας, οι συγκρούσεις έδιναν και έπαιρναν. Το σχίσμα ήταν τόσο βαθύ, που ακόμα και η υπογραφή της μεγαλύτερης διπλωματικής νίκης της χώρας στην νεότερη ιστορία, δεν κατάφερε να το επουλώσει. Και, όπως φάνηκε στα μεταγενέστερα χρόνια, ο εθνικός διχασμός δεν είχε δείξει ακόμα το πιο σκληρό του πρόσωπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βερέμης Θ., *Ελευθέριος Βενιζέλος. Ο Οραματιστής του εφικτού. Μεταίχμιο*, Αθήνα, 2017.
- Βερέμης Θ., *Ο Ελευθέριος πίσω από τον Βενιζέλο. Ηγέτες. Η Καθημερινή*, Αθήνα, 2014.
- Βερέμης Θ., Κολιόπουλος Ι., *Νεότερη Ελλάδα. Μια ιστορία από το 1821*. Πατάκη, Αθήνα, 2013.
- Γιανουλλόπουλος Γ., *Η ευγενής μας τύφλωσις. Εξωτερική πολιτική και "εθνικά θέματα" από την ήττα του 1897 ως την Μικρασιατική Καταστροφή*. Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2003.
- Καλύβας Στάθης, *Καταστροφές και θρίαμβοι. Οι 7 κύκλοι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας*. Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2016.
- Κλάμης Α., *Πολιτική και Διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης. 1821 – 1923*. Πεδίο, Αθήνα, 1919.
- Κρεμμυδάς Β. *Η Μεγάλη Ιδέα. Μεταμορφώσεις ενός ενθικού ιδεολογήματος*. Τυπωθήτω, Αθήνα, 2013.
- Κωστής Κ. *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας. Η Διαμόρφωση του ελληνικού κράτους 18ος – 21ος αιώνας*. Πατάκη, Αθήνα, 2021.
- Μαυρογορδάτος Γ., 1915. *Ο Εθνικός Διχασμός*. Πατάκης, Αθήνα, 2015.
- Μαυρογορδάτος Γ., *Μετά το 1922. Η παράταση του διχασμού*. Πατάκης, Αθήνα, 2019.
- Παπαδάκης Ν., *Ελευθέριος Βενιζέλος: ο άνθρωπος, ο ηγέτης: διπλωματικοί θρίαμβοι, εκλογική ήττα και εξορία (1917 – 1928)*. (τ. 1,2,3,4) *Η Καθημερινή*, Αθήνα, 2020.
- Σβολόπουλος Κ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830 – 1981*. Εστία, Αθήνα, 2020.
- Σβολόπουλος Κ. *Η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στην Μικρά Ασία. Κριτική Επαναψηλάφηση*. Ίκαρος, Αθήνα, 2009.
- Συλλογικό. Ελλάδα, 20ος αιώνας, 1910 – 1920. τόμος Α' η Καθημερινή*, Αθήνα, 2014.
- Συλλογικό, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Νεώτερος Ελληνισμός από το 1913 ως το 1941. τ. ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών*, Αθήνα, 1978.
- Χριστοπούλου Μαριάννα, *Ο ονειροπόλος πραγματοποιός. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Μεγάλη Ιδέα, (1910 - 1920), στο Ελευθέριος Βενιζέλος, η διαμόρφωση της πολιτικής σκέψης του (Συλλογικό, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα, 2014)*
- Gibbons Adams Herbert, *Βενιζέλος, μια βιογραφία (1864 - 1920), τόμος 1 & 2, Ευρασία*, Αθήνα, 2008.
- Kitromilides Paschalis (edited), *Eleftherios Venizelos: The trials of Statesmanship*. Edinburgh University Press, 2006.
- Llewellyn S.(Κάσδαγλη Α. (μτφ)), *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στην Μικρά Ασία 1919 – 1922*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2009.

Macmillan Margaret, Paris 1919. Six months that changed the world. John Murray, 2019.

Petsalis Diomidis Nicholas, Greece at the Paris Peace Conference 1919. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1978.

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Διάγγελμα του Βενιζέλου προς τον ελληνικό λαό μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών (αποσπάσματα) <https://users.sch.gr/maritheodo/history-pi/section2/piges/11.htm> (τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 09/07/2022)

Δέλτα Π., Ελευθέριος Βενιζέλος: ημερολόγιο – αναμνήσεις – μαρτυρίες – αλληλογραφία. Νέα Ελληνικά, Αθήνα, 1988.

Επιστολή του J. Camron προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο σχετικά με τις ελληνικές διεκδικήσεις στη Μ. Ασία και στα νησιά. Αθήνα, 1919.

Η Καθημερινή, Η Συνθήκη των Σεβρών. Καθημερινή, 31/07/1920. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/k/100yk/1006034/synthiki-ton-sevron/> (τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 10/07/2022)

Πετσάλης – Διομήδης Ν., Ελλάδα δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών. Ο μεγαλύτερος θρίαμβος του ελληνισμού. Η Καθημερινή, 01/11/2009, σελ. 34. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/resources/toolip/doc/2019/02/25/1920_07_28.pdf

(τελευταία ημερομηνία ανάκτησης: 10/07/2022).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ

Παλαμάς Κ., Βωμοί, Μια βραδεία σ' ένα σπίτι, 1915

Παλαμάς Κ., Στον θάνατο του Βενιζέλου, 26 Μαρτίου 1936.

Σούρης Γ., Με κοντόλι φλογερό/ λίγοι στίχοι στο φτερό (ποίημα με το οποίο ο ποιητής υποδέχεται τον Βενιζέλο το 1917).

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Ιστορικό Αρχείο της ΕΡΤ, Γεγονότα Δεκαετίας 1920. Ανακτήθηκε από: <https://archive.ert.gr/27876/> (τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 09/07/2022).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

1909: Άφιξη Βενιζέλου στην Αθήνα μετά από πρόσκληση του Στρατιωτικού Συνδέσμου. Είσοδος του στην ελληνική πολιτική σκηνή.

1910: Επίσημη έναρξη της πολιτικής του καριέρας. Στις 06 Οκτωβρίου διορίζεται πρωθυπουργός, αλλά δεν καταφέρνει να σχηματίσει κυβέρνηση. Προκηρύσσει νέες εκλογές και, λίγους μήνες μετά, έρχεται η θριαμβευτική νίκη του.

1912: Έναρξη Βαλκανικών πολέμων και συμμετοχή Ελλάδας σε αυτούς. Κατάκτηση της Θεσσαλονίκης.

1913: Λήξη Βαλκανικών και υπογραφή των Συνθηκών του Λονδίνου (30 Μαΐου) και του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/ 10 Αυγούστου). Διπλασιασμός χώρας. Μεγάλη διπλωματική νίκη Βενιζέλου. Επίσημη ενσωμάτωση της Κρήτης στην Ελλάδα (01 Δεκεμβρίου).

1915: Έναρξη διενέξεων Βενιζέλου - Κωνσταντίνου για την είσοδο ή όχι της χώρας στον Α΄ Παγκόσμιο. Εθνικός διχασμός και χωρισμός της χώρας στα δύο.

1917: Ένταξη χώρας στον πόλεμο στο πλευρό της Entante. Ο Κωνσταντίνος εγκαταλείπει τη χώρα.

1918: Λήξη πολέμου με νίκη της Entante. Περιοδεία Βενιζέλου στην Ευρώπη και συνάντηση του με τους ηγέτες των Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ). Προσπάθειες για εύρεση κοινής γραμμής πλευσης με Ιταλία, και αποτυχία. Αποστολή υπομνήματος Βενιζέλου στο Συμβούλιο, με ανάλυση των ελληνικών αιτημάτων (30 Δεκεμβρίου).

1919: Έναρξη εργασιών της Συνδιάσκεψης Ειρήνης των Παρισίων. Εμφάνιση του Έλληνα πρωθυπουργού στο Συμβούλιο των Δέκα και παρουσίαση των ελληνικών αιτημάτων (03 &

04 Φεβρουαρίου). Διεθνής αναγνώριση της προσφοράς της Ελλάδας και στήριξη της. Ο Βενιζέλος μαγνητίζει τα βλέμματα και μετατρέπεται σε ένα από τα κορυφαία πρόσωπα του Συνεδρίου. Απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη (02 Μαΐου).

1920: Υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου). Επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη διπλωματική νίκη της χώρας. Ενσωμάτωση Ανατολικής Θράκης, τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, η Ίμβρος και η Τένεδος. Ελληνική διοίκηση στην Σμύρνη. Δημιουργία της Ελλάδας των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου κατά την αναχώρηση του από το Παρίσι στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών.